

**UCHWAŁA NR V/29/15
RADY GMINY ALEKSANDRÓW KUJAWSKI**

z dnia 13 lutego 2015 r.

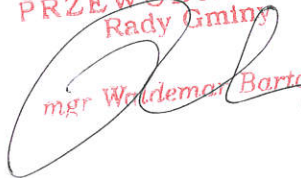
w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Aleksandrów Kujawski na lata 2015–2018”.

Na podstawie art. 15 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594 ze zm.)¹⁾ w związku z art. 87 ust. 1, ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014r. poz. 1446) Rada Gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2015–2018 Gminy Aleksandrów Kujawski”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Aleksandrów Kujawski.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

mgr Waldemar Bartzak

---

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2013 r. poz. 645 i poz. 1318 oraz z 2014r. poz. 379 i poz. 1072

UZASADNIENIE

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446) wprowadziła obowiązek sporządzenia przez gminy, na okres 4 lat, gminnych programów opieki nad zabytkami. Program przygotowany jest w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków.

Artykuł 87 ust. 1 mówi: Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Zgodnie z zapisem art. 87 ust 2 program ten ma na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Wojewódzki Konserwator Zabytków we Włocławku pismem z dnia 16-12-2014 r. znak WUOZ.DW.WZN.5120.2.2014.AM, pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Aleksandrów Kujawski na lata 2015 – 2018.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami ogłaszany jest w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, co 2 lata Wójt Gminy sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami może stanowić dodatkową przesłankę do ubiegania się przez Gminę Aleksandrów Kujawski lub inne zainteresowane osoby prawne i fizyczne o środki zewnętrzne na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, projektów rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych oraz innych form działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki.

Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

mgr Waldemar Bartczak

Załącznik
Do Uchwały Nr V/29/15
Rady Gminy Aleksandrów Kujawski
z dnia 13 lutego 2015 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2015-2018**

**GMINA
ALEKSANDRÓW KUJAWSKI**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)	6
3.1 Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami	6
3.2 Definicje	7
3.3 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	9
3.4 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy.....	11
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	19
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	31
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	31
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	33
5.2.1 Zarys historii gminy Aleksandrów Kujawski.....	33
5.2.2 Zabytki nieruchome gminy Aleksandrów Kujawski	36
5.2.3 Zabytki archeologiczne	38
5.2.4 Dziedzictwo niematerialne	38
5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	40
5.3.1 Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków	40
5.3.2 Pozostałe zabytki nieruchome w wojewódzkiej ewidencji zabytków	41
5.3.3 Gminna Ewidencja Zabytków gminy Aleksandrów Kujawski	41
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT)	49
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	51
7.1 Priorytety	51

7.2 Kierunki działań i zadania.....	51
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ALEKSANDRÓW KUJAWSKI.....	54
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	55
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	56

ZAŁĄCZNIK „A”

Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Aleksandrów Kujawski, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)

1. WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt, co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446) Ustawa ta wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)

3.1 Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446)

W myśl art. 87 tej ustawy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu w szczególności:
  - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2 Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome, będące w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,

- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome, będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2012r. poz. 642 ze zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2014 r., poz. 594 ze zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt. 4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Dodatkowo art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminne i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- **Tezy do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**

W Tezach do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele programu i zasady ochrony konserwatorskiej.

We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi są wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);
- 4) zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasady odwracalności metod i materiałów;
- 7) zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów - restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

W rozdziale 2 „Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami” zagadnienia zostały opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania. Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie krajowej ewidencji w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

Rozdział 3 „Działania o charakterze systemowym” mówi o powiązaniu ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4 „System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W kolejnym, rozdziale 5 „Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określania i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków; monitorowanie - poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

Rozdział 6 „Kształcenie i edukacja” porusza fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7 „Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

- **Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 z perspektywą do roku 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. oraz jej uzupełnienie do roku 2020 jest rządowym dokumentem stanowiącym podstawę dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. W ramach strategii określono misję, którą jest: zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Na podstawie diagnozy w Strategii wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury, będące podstawowymi narzędziami wdrażania strategii. W odniesieniu do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. W jego ramach przyjęto następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. W ramach niniejszego priorytetu przyjęte zostały działania mające na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 z 2005 r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest PO

„Dziedzictwo kulturowe” (punkt 10.2.). W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Podstawowym celem priorytetu nr 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytet nr 2 dotyczy przede wszystkim zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu gminnego programu opieki nad zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości

wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
  - rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
  - ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
  - rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
  - rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
  - rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
  - prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
  - konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
  - dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
  - zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych;
  - ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
  - zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
  - zakupu starodruków i archiwaliów;
  - konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
  - wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;

- dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.

• **Narodowy Program Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego* na lata 2004–2013 i Sektorowy Program Operacyjny *Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego***

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju (uchwalonego Ustawą z dn.20.04.2004r. Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczącej opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 r.

Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez realizację priorytetów w zakresie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, budowę i rozbudowę infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym, rozwój infrastruktury kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz renowację i konserwację zabytków ruchomych.

W kontekście Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski najbardziej istotne jest ostatnie z wymienionych działań. Działanie ukierunkowane jest na projekty z zakresu ochrony ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu międzynarodowym, ogólnokrajowym i ponadregionalnym. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem poza granice kraju. W ramach działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych; konserwacja innych zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów; wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;

zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych; tworzenie kompleksowych systemów informacji zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Beneficjentami programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe oraz archiwa.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020**

„Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa w dniu 21 października 2013 r. Dokument ten określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia te mają wpływ na zachowanie i poprawę jakości dziedzictwa kulturowego. Związane są bezpośrednio z kwestią budowania tożsamości i marki regionalnej.

W dokumencie zdiagnozowano następujące problemy związane z celem strategicznym „Tożsamość i dziedzictwo”:

- nierozpoznawalność województwa kujawsko-pomorskiego na zewnątrz;
- brak chęci i potrzeby mieszkańców województwa do utożsamiania się z regionem, brak idei patriotyzmu lokalnego.

Strategia wskazuje na konieczność identyfikacji walorów wspólnych regionu w celu budowania lokalnej tożsamości. Wśród takich czynników wymienia m.in. wspólne dziedzictwo materialne i niematerialne województwa kujawsko-pomorskiego oraz kulturę regionalną (tradycję wiejską, ginące zawody, cuda architektury i przyrody,

kolekcje, zbiory muzealne, skanseny), które wymagają poprawy dostępności, jakości ekspozycji oraz formy prezentacji i promocji. W dokumencie zdiagnozowano potrzebę waloryzacji obiektów materialnych dziedzictwa kulturowego i oszacowanie ich wartości oraz wsparcia inicjatyw umożliwiających atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu.

Przedstawione założenia celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo” będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań:

1. budowa tożsamości regionalnej województwa;
2. zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu;
3. wsparcie działań ratowniczych środowiska kulturowego województwa;
4. rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
5. promocja marki województwa.

• **Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020**

W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 zawarto opisy strategii dotyczącej wkładu w realizację unijnej strategii na rzecz inteligentnego, zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz do osiągnięcia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Jeden z opisów dotyczy kultury oraz dziedzictwa regionalnego i traktuje o potrzebie finansowania takich instytucji, jak muzea, biblioteki czy galerie po to, by mogły one w pełni realizować powierzoną im misję publiczną. W opisie zwrócono uwagę na to, że mimo znajdujących się na terenie województwa obiektów zabytkowych podlegających ochronie, np. obiektów architektury sakralnej, rezydencjonalnej, zamków, zespołów miejskich, zieleni zabytkowej, infrastruktury wojskowej i stanowisk archeologicznych, region ów odnotowuje jeden z najmniejszych w skali kraju udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. W związku z tym wyznaczono następujące wyzwania i potrzeby:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;
- kultywowanie tradycji regionalnych;
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działania te mają być realizowane w ramach osi priorytetowej 4 „Region przyjazny środowisku”, w której zawiera się priorytet inwestycyjny 6.3 „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”. Celem owego priorytetu jest zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich zachowanie po to, by zwiększyć konkurencyjność regionu i wpłynąć na rozwój społeczno-gospodarczy. Wymieniono następujące planowane przedsięwzięcia:

- wsparcie projektów infrastrukturalnych realizowanych w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i obszarach zabytkowych oraz w obszarach przemysłowych o wartości historycznej;
- konserwacja zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych;
- wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych na temat walorów środowiskowych i kulturowych pod kątem komercyjnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu.

Beneficjentami mogącymi skorzystać ze wsparcia w tym działaniu są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, państwowe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty posiadające osobowość prawną i przedsiębiorcy.

• **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego (czerwiec 2003 r.)**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest kontynuacją prac planistycznych rozpoczętych opracowaniem strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego. Został uchwalony przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwałą nr IX/135/03 w dniu 26 czerwca 2003 r.

W planie zagospodarowania przestrzennego zwrócono uwagę na znaczące bogactwo materialne dziedzictwa kulturowego, którym charakteryzuje się województwo kujawsko-pomorskie. Wymieniono następujące obiekty pozostające pod ochroną konserwatorską:

- obiekty budownictwa i architektury w liczbie 23145, w tym obiekty architektury mieszkalnej, sakralnej, budownictwa obronnego, obiekty użyteczności publicznej i zabudowy przemysłowej;

- cmentarze w liczbie 1752;
- zabytkową zieleń w liczbie ok. 1200 obiektów;
- zabytków archeologicznych w liczbie 41 425.

Zidentyfikowane dziedzictwo kulturowe stanowi dla województwa znaczny potencjał stwarzający szanse dla rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza rozwoju turystyki i wzmocnienia tożsamości regionalnej.

Ochrona dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa realizowana będzie poprzez następujące działania:

- rewaloryzację zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym;
- ochronę zasobów kulturowych miast poprzez eliminację ruchu samochodowego z ich zabytkowych centrów;
- konserwację oraz szerokie turystyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego ruin zamków.

- **Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego**

Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego została przyjęta przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwałą nr XXV/303/04 z dnia 31 sierpnia 2004 r.

Celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa.

Jednym z celów strategicznych jest zwiększenie ruchu turystycznego; został on rozpisany na kilka celów operacyjnych, w tym:

- dbałość o zasoby środowiska kulturowego i przyrodniczego – cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację przypisanych zadań, w tym renowację zasobów dziedzictwa kulturowego o szczególnym znaczeniu dla turystyki;
- rozwój produktu turystycznego województwa – cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację przypisanych zadań, w tym wzmocnianie funkcji kulturalnej miast oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia ruchu krajoznawczego.

- **Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2013-2016**

W ramach prac nad wojewódzkim programem opieki nad zabytkami na lata 2013-2016 sformułowano cel nadrzędny: „Utrzymanie różnorodności kulturowej województwa jako świadectwa historii regionu oraz potencjału dla rozwoju gospodarczego”. Na cel ten składają się cele szczegółowe obejmujące szereg działań bezpośrednio dotyczących opieki nad zabytkami na poziomie gminy:

- **Cel I. Zachowanie dziedzictwa materialnego**

1 kierunek działań: ochrona ustawowa

- wspieranie starań o nadanie tytułu pomnika historii obiektom będącym w fazie wstępnej procedury;
- wspieranie działań samorządów lokalnych zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii;
- wspieranie prac zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych;
- wspieranie działań zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków, na przykład poprzez odpowiednie wymogi konkursowe;
- propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

2 kierunek działań: prace konserwatorskie i restauratorskie

- kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich, rewitalizacyjnych i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
- kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa;
- kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących;
- wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym;

- wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.

3 kierunek działań: edukacja

- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;
- nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa.

4 kierunek działań: ład przestrzenny

- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do identyfikacji zachowanych najcenniejszych krajobrazów kulturowych województwa;
- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc.

5 kierunek działań: dokumentacja i popularyzacja

- współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich; z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie.

Na szczególną uwagę zasługiwać powinny:

- badania architektoniczne,
- badania na obecność polichromii,
- dokumentacja rysunkowo-pomiarowa,
- opracowania monograficzne i studialne,
- projekty architektoniczne związane z adaptacją obiektów i obszarów zabytkowych,
- dokumentowanie działalności antropogennej w oparciu o badania archeologiczne.

- **Cel II. Zachowanie dziedzictwa niematerialnego**

1 kierunek działań: ochrona

- wspieranie działań zmierzających do ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa.

2 kierunek działań: edukacja

- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;

- wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;

- wspieranie konkursów związanych z kulturą niematerialną regionu.

3 kierunek działań: zachowanie

- aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych;

- wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”.

4 kierunek działań: dokumentacja i badania

- wspieranie badań i tworzenie dokumentacji dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.

• **Cel III. Kultywowanie tradycji regionalnych**

1 kierunek działań: rekonstrukcja, konserwacja i zabezpieczenie

- wspomaganie działań z zakresu rekonstrukcji, konserwacji i zabezpieczenia zabytkowych strojów i rekwizytów, służących do kultywowania zwyczajów ludowych na terenie województwa.

2 kierunek działań: dokumentacja

- wspieranie przedsięwzięć zmierzających do dokumentowania zjawisk i zwyczajów ludowych, ze względu na ich wyjątkową wartość dla budowania tożsamości regionalnej oraz unikatowość w skali ogólnopolskiej.

3 kierunek działań: edukacja i popularyzacja

- wspomaganie organizacji konkursów dotyczących tradycji w celu jej popularyzacji;

- wspomaganie realizacji zajęć edukacyjnych prowadzonych w gwarze lokalnej w wybranych przedszkolach i szkołach na terenie województwa;

- wspieranie przedsięwzięć mających na celu tworzenie skansenów;

- wspomaganie tworzenia digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;

- aktywizacja środowisk poprzez organizowanie warsztatów nauki rękodzieła, budownictwa instrumentów czy nauki gry na instrumentach tradycyjnych;
- wspieranie zajęć z twórcami i rzemieślnikami, dotyczących przekazywania ich umiejętności.

4 kierunek działań: pielęgnacja tradycji

- propagowanie idei organizacji konkursów architektonicznych na obiekty nowe, wprowadzane w tkankę historyczną lub projekty adaptacji obiektów zabytkowych;
- wspieranie i promocja twórczości ludowej;
- wspomaganie działań zmierzających do realizacji projektów ukierunkowanych na promocję tradycji lokalnych.

• **Cel IV. Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego**

1 kierunek działań: popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

- wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;
- wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in stypendia, granty, otwarte konkurs ofert w ramach pożytku publicznego) działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego, takie jak:
  - opracowania syntetyczne i monograficzne dotyczących dziedzictwa kulturowego województwa w jego wymiarze materialnym i niematerialnym,
  - przewodniki, vademeca, informatory,
  - materiały informacyjne i promocyjne związane z obiektami objętymi ochroną prawną, wspieranie w ramach istniejących regulacji prawnych wydawnictw związanych z dziedzictwem kulturowym (wydawnictwa książkowe, audiobooki, materiały filmowe i inne) ze zbiorów własnych instytucji z terenu województwa;
  - wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym:
    - szkoleń, prelekcji, spotkań, publikacji propagujących ideę parków kulturowych,

- szkoleń, prelekcji, spotkań, publikacji propagujących pozytywne wzorce i rozwiązania z dziedziny ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym z obszaru kraju i Europy, celem promocji dobrych praktyk w tym zakresie;
- wspieranie działań służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i massmedia, w tym:
  - rozwój stron internetowych, związanych z problematyką dziedzictwa kulturowego regionu, administrowanych przez Samorząd Województwa,
  - digitalizację i upowszechnianie poprzez sieć www. materialnych i niematerialnych zasobów kulturowych regionu,
  - tworzenie materiałów multimedialnych, filmowych i radiowych.

2 kierunek działań: edukacja

- kontynuowanie działań zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu;
- generowanie współpracy różnych podmiotów do tworzenia interdyscyplinarnego zaplecza działań edukacyjnych.

• **Cel V. Wzrost konkurencyjności regionu**

1 kierunek działań: ochrona

- generowanie współpracy różnych podmiotów dla tworzenia kompleksowych opracowań ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, możliwych do adaptacji w działaniach turystycznych i popularyzatorskich.

2 kierunek działań: promocja

- kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
- udział w targach turystycznych krajowych i zagranicznych;
- wspomaganie przedsięwzięć promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym;
- współpraca przy tworzeniu publikacji promujących dziedzictwo kulturowe województwa;
- wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne. Wśród nich:

- zakup lub wytwarzanie strojów, eksponatów, rekwizytów dla potrzeb grup kultywujących miejscowe tradycje, sztukę, obrzędowość, zwyczaje lub rekonstruujących wydarzenia historyczne związane z regionem,
- tworzenie infrastruktury czasowej lub trwałej dla potrzeb wydarzeń i imprez kulturalnych,
- zakup lub wytwarzanie niezbędnych rekwizytów, narzędzi, eksponatów związanych z utrzymaniem, kultywowaniem bądź wskrzeszaniem tradycyjnych zawodów i rzemiosł;
- popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii;
- popularyzacja powołanych parków kulturowych.

3 kierunek działań: edukacja

- wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych;
- miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;
- upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia działań pozakonserwatorskich, związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu.

4 kierunek działań: zagospodarowanie

- wspieranie rozwoju turystyki bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;
- wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;
- wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;
- wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;
- wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

- **Strategia Rozwoju Powiatu Aleksandrowskiego na lata 2011-2020**

Zgodnie z treścią planu, turystyka i zabytki są istotnymi elementami gospodarczej sfery powiatu. Wynika to z naturalnych warunków i dużej ilości cennych obiektów zabytkowych, do których należą:

- zabudowa uzdrowiskowa miasta Ciechocinek z jedyną w Europie XIX-wieczną fabryką soli oraz trzema tężniami i fontanną „Grzyb”;
- zabudowa miasta Aleksandrów Kujawski z budynkiem dworcowym z XIX w., pałacem Trojanowskich z końca XIX w. i kościołem parafialnym;
- zabudowa miasta Nieszawa z kościołem farnym z XV w., kościołem franciszkanów z XVIII w. oraz ratuszem miejskim z XIX w.

Cel strategiczny zawarty w dokumencie ma za zadanie zwiększyć rozpoznawalność powiatu na arenie krajowej, podnieść standardy obsługi przebywających tu turystów oraz podwyższyć jakość obsługi ruchu turystycznego. Realizowany jest on m.in. poprzez cel operacyjny „Intensyfikacja działalności kulturalnej, zachowanie tradycji lokalnych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego”, który wytycza następujące zadania:

- Kształtowanie i zaspakajanie potrzeb kulturalnych wśród społeczeństwa lokalnego poprzez tworzenie warunków dla jej funkcjonowania i rozwoju oraz poprawę dostępności; opis: Położenie nacisku na rozwój działalności kinowej oraz oferty kulturalnej Centrów Kultury. Organizacja wystaw, spotkań autorskich lub inicjowanie wspólnych wyjazdów do teatru lub opery. Szkolenie i doskonalenie instruktorów oraz organizatorów i animatorów kultury w powiecie.
- Współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi w celu prezentacji walorów naturalnych i kulturalnych Powiatu; opis: Przygotowanie audycji lub reportaży promujących powiat z udziałem miejscowych artystów lub liderów. Współpraca ze sławnymi osobistościami związanymi lub wywodzącymi się z powiatu na rzecz aktywnej jego promocji.
- Opracowanie i wdrażanie Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Aleksandrowskiego; opis: Program ma na celu w szczególności: włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych Powiatu, uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, popularyzację ochrony zabytków w szkołach i poza szkołami

- Upowszechnianie i promocja twórczości lokalnych artystów ludowych; opis: Położenie nacisku na promocję zawodów ginących w zakresie rękodzieła i pamiątkarstwa. Wprowadzanie ich do skansenów i gospodarstwach prywatnych (agroturystycznych). Organizowanie warsztatów dla dzieci, młodzieży i osób starszych w celu przekazywania cennych umiejętności i zagospodarowania wolnego czasu.
- Wspieranie i ochrona niematerialnego dziedzictwa kultury; opis: Głównie poprzez organizowanie wystaw, festiwali, imprez artystycznych, konkursów, konferencji, wspieranie publikacji naukowych i popularyzatorskich o historii i kulturze Powiatu. Spotkania integracyjno – edukacyjne połączone z wymianą doświadczeń między organizacjami zajmującymi się pielęgnacją tradycji i ochroną dziedzictwa kulturowego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski wykazuje zgodność z celami wszystkich gminnych dokumentów strategicznych:

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Aleksandrów Kujawski (ustalenia studium; kwiecień 2000)**

W dokumencie dokładnie opracowano zasoby gminy Aleksandrów Kujawski, zamieszczono rys historyczny gminy oraz wymieniono archeologiczne relikty osadnicze, założenia dworsko-parkowe i parki podworskie, założenia kościelne, cmentarze, obiekty użyteczności publicznej, obiekty techniki, budownictwo murowane i drewniane, aleje i szpalery, a także kapliczki, pomniki i miejsca pamięci. Zanalizowano również stan zachowania i funkcjonowanie zasobów kulturowych gminy Aleksandrów Kujawski, z czego stan stanowisk archeologicznych określa się jako średni, miejscami nawet zły. Stan zachowania zabytków materialnych pozostaje w różnym stanie: duża jego część jest zniszczona, zachowana fragmentarycznie lub zniekształcona współczesnymi formami zagospodarowania. Na podstawie analizy stworzono kierunki polityki przestrzennej z zakresie ochrony i kształtowania środowiska kulturowego, zawierające wytyczne konserwatorskie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty planowane do wpisu do rejestru zabytków powinny być ujawnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w części graficznej i tekstowej planów. Obiekty wpisane do rejestru zabytków podlegają bezpośrednim decyzjom Delegatury Służby Ochrony Zabytków we Włocławku z zakresie uzgadniania dokumentacji projektowych, wydawania zezwoleń na remonty, budowę, nowe podziały geodezyjne, prace rewaloryzacyjne, wprowadzanie nowych funkcji, wydawania zezwoleń na prowadzenie prac i nadzory.

- obiekty o wartościach kulturowych do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (stanowiska archeologiczne i pozostałe obiekty nie wpisane do rejestru zabytków) powinny być ujawnione w części graficznej i tekstowej miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i podlegają bezpośrednim decyzjom Delegatury Służby Ochrony Zabytków we Włocławku. W odniesieniu do budynków o walorach historycznych istnieje obowiązek opracowywania inwentaryzacji przed wydaniem decyzji na rozbiórkę lub rozbudowę.

- dla stanowisk archeologicznych wprowadza obowiązek uzgodnienia z Delegaturą Służby Ochrony Zabytków we Włocławku wszelkich robót ziemnych oraz wprowadza się strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej (A) - dotyczące zabytków wpisanych do rejestru oraz strefy ochrony ekspozycji (E) - dotyczące obszarów bezpośrednio przylegających do obiektów i zespołów zabytkowych związanych z ich ekspozycją.

Dotyczą ich następujące zasady:

a) obowiązek przestrzegania nadzorów i uzgadniania koncepcji, projektów i planów realizacyjnych dot. obiektów i zespołów zabytkowych oraz związanych z nimi stref (E), a także obowiązek opracowywania inwentaryzacji budynków o wartościach historycznych każdorazowo przed wydaniem decyzji na rozbiórkę;

b) traktowanie założeń przestrzennych (kościelnych, dworsko-parkowych) jako układów jednorodnych przestrzennie, stanowiących dominanty przestrzenne, wymagających prawidłowych działań remontowo-konserwatorskich i rewaloryzacyjnych w dostosowaniu do funkcji uwarunkowanych historycznie i pełnionych obecnie;

c) ochrona historycznego rozplanowania z uwzględnieniem występujących w terenie podziałów parcelacyjnych, linii rozgraniczających dróg, linii historycznej zabudowy, osi kompozycyjnych, powiązań widokowych, dominant przestrzennych, ukształtowania siedlisk (zagród) itp.;

d) dobra kontynuacja miejscowej tradycji budowlanej przy wymianie i wprowadzaniu nowej zabudowy skalą i charakterem zharmonizowanej z otoczeniem.

• **Strategia rozwoju gminy Aleksandrów Kujawski na lata 2008-2020**

W strategii rozwoju gminy Aleksandrów Kujawski scharakteryzowano bogactwo dziedzictwa kulturowego, w tym ujęto zabytki i obiekty historyczne, np.

archeologiczne relikty osadnicze, zespoły dworsko-parkowe i parki podworskie, założenia kościelne, cmentarze, budownictwo murowane i drewniane, obiekty techniki, aleje i szpalery, kapliczki, pomniki i miejsca pamięci oraz zespoły ruralistyczne. Analiza stwierdziła potencjał płynący z bogatej historii gminy, stwarzającej możliwości rozwoju turystyki oraz zagrożenie płynące z braku nadzoru konserwatorskiego zabytków pochodzących z XIX i XX w. Na podstawie diagnozy stanu obecnego i analizy przyjęto m.in. obszar strategiczny „Ochrona i kształtowanie środowiska naturalnego i kulturowego”. Cel strategiczny odnoszący się do tego obszaru brzmi: „Zachowanie walorów środowiska naturalnego i kulturowego”, który zwraca uwagę na konieczność i korzyści płynące z promowania architektury i krajobrazu kulturowego w celu rozwoju turystyki.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Zarys historii gminy Aleksandrów Kujawski

Obszar, na którym obecnie położona jest gmina wiejska Aleksandrów Kujawski, związany jest historycznie z Kujawami, wyodrębnionymi jako dzielnicą Polski pod koniec XII wieku, początkowo ze stolicą we Włocławku, następnie w Inowrocławiu. Po rozbiu dzielnicowym na przełomie XII i XIII wieku ziemie te znalazły się pod panowaniem Władysława Łokietka. W pierwszej połowie XIII wieku tereny obecnej gminy Aleksandrów Kujawski znajdowały się w granicach kasztelani słońskiej, wchodzącej wówczas w skład dzielnicy Konrada Mazowieckiego i jego syna Kazimierza Konradowicza. Po śmierci Kazimierza Konradowicza w 1267 roku Kujawy podzielone zostały na dwa województwa: inowrocławskie obejmujące Kujawy północne z dwoma powiatami - bydgoskim i inowrocławskim oraz województwo brzesko-kujawskie obejmujące powiaty: brzeski, kowalski, przedecki, radziejowski i kruszewicki.

Wiek XIII i początek wieku XIV to okres rozwoju regionu, a także okres licznych niepokojów wewnętrznych i zewnętrznych w dużym stopniu związanych z osiedlonymi w Ziemi Chełmińskiej Krzyżakami. Konflikty z Krzyżakami doprowadziły do wojny polsko-krzyżackiej w latach 1327-1332, w wyniku, której

doszło do przejściowego opanowania Kujaw przez Krzyżaków, przy jednoczesnym totalnym zniszczeniu całej prowincji. Po opanowaniu dzielnicy brzesko - kujawskiej Krzyżacy utworzyli komturie w Brześciu i Kowalu oraz wójtostwo w Przedczu. Kujawy powróciły do Korony dopiero w wyniku pokoju zawartego w 1343 roku w Kaliszu, przy czym podzielono je wówczas na dwa województwa: inowrocławskie i brzesko - kujawskie. Do 1377 roku obszar kasztelani słońskiej pozostawał w rękach Władysława Białego, następnie wraz z Kujawami inowrocławskimi i ziemią dobrzyńską nadany został Władysławowi Opolczykowi jako lenno, które w 1393 roku zostało odebrane przez Władysława Łokietka, ale bez ziemi dobrzyńskiej. W tym okresie szczególną rolę obronną dla tego terenu stanowiło Służewo z wieżą ufortyfikowaną przez Sędziwoja z Szubina. W dniu 6 sierpnia 1409 roku w czasie umacniania granicy w Służewie przebywał marszałek królestwa Zbigniew z Brzezia, w dniu 24 czerwca 1410 roku załogi zamków kujawskich zebrały się w lesie służewskim i zaatakowały posiadłości krzyżackie w okolicach Torunia. W styczniu 1411 roku w okolicach Służewa przebywał Władysław Jagiełło, a w końcu 1454 roku Kazimierz Jagiellończyk. Ponowna wojna polsko - krzyżacka zakończona została dopiero zawarciem pokoju w Brześciu Kujawskim w dniu 31 grudnia 1435 roku, a ostateczne zakończenie konfliktów z Krzyżakami zagwarantował pokój w Toruniu w 1466 roku.

W XV wieku Służewo było niewielkim miastem, jednym z najmniejszych miast kujawskich. Dowodzi tego wykaz kontyngentów piechoty miejskiej na wyprawę malborską z 1458 roku, w którym Służewo określane jako "oppidum" wystawić miało 2 osoby. W porównaniu z Radziejowem, który miał wystawić 10, Inowrocławiem 20 lub Brześciem 30 zbrojnych, Służewo było jednym z najmniejszych miast kujawskich.

W XVI wieku Służewo nadal było głównym ośrodkiem omawianego obszaru z pałacem, z kościołem z 1560 roku, ze szpitalem z 7 łózkami w 2 izbach. Majątek (klucz) służewski był wówczas największym w województwie inowrocławskim. Następne lata aż do pierwszej połowy XVII wieku były okresem ponownego rozwoju regionu. Kryzys I połowy XVII wieku, na który następnie nałożyły się zniszczenia wojenne przede wszystkim związane ze szwedzkim "potopem", wojny z Zakonem i skutki rozejmu Lubomirskiego, spowodowały zubożenie i wyludnienie Kujaw. Kolejne zniszczenia przyniosły pierwsze lata XVIII wieku związane

z przemarszem przez teren Kujaw wojsk polskich, szwedzkich, saskich, rosyjskich, związanych z toczoną wojną północną. W 1707 roku Kozacy zdobyli Włocławek i dokonali spustoszenia okolic.

Znaczne spustoszenie spowodowały również szerzące się w czasie wojen choroby epidemiczne. Po 1710 roku sytuacja polityczna kraju zaczęła się normować i przez 60 lat Kujawy przeżywały względny spokój. Jednak panujący wówczas ogólny brak stabilizacji politycznej kraju i wydarzenia związane z konfederacją barską doprowadziły do wkroczenia na Kujawy wojsk pruskich i I rozbioru. W wyniku II rozbioru omawiane tereny znalazły się w zaborze rosyjskim w guberni warszawskiej w powiecie nieszawskim.

W czasach Księstwa Warszawskiego obszar ten stał się terenem nadgranicznym. Początkowo komora celna zlokalizowana była w Służewie. Wpłynęło to na znaczny rozwój miasta. W latach 50-tych XIX wieku grupa przemysłowców polskich i zagranicznych (niemieckich, belgijskich i innych) rozpoczęła starania o zbudowanie linii kolejowej łączącej Królestwo Polskie z Rosją i Prusami oraz innymi krajami zachodnioeuropejskimi. Nową linię proponowano budować z Łowicza mającego już wówczas połączenie poprzez Skierniewice z Warszawą, przez Kutno, Włocławek, Toruń do Bydgoszczy. Władze rosyjskie odnosiły się początkowo negatywnie do tej inicjatywy i dopiero po wybudowaniu linii kolejowej z Bydgoszczy do Otłoczyna - ostatniej stacji przed granicą prusko-rosyjską, wyraziły zgodę na rozpoczęcie budowy kolei "nadwiślańskiej". W tym celu powołano Towarzystwo Kolei Żelaznych, które rozważało różne warianty przebiegu linii kolejowej, m.in. przez Włocławek, Nieszawę, Ciechocinek lub Brześć Kujawski i Służewo. Na budowę stacji granicznej wybrano tereny zaoferowane przez Władysława Trojanowskiego - wieś Białe Błota położoną w odległości 2 km od granicy przebiegającej wzdłuż rzeki Tążyny. Po wybudowaniu linii kolejowej i stacji w Białych Błotach (później nazwanych Trojanowem, a następnie Aleksandrowem) komorę celną przeniesiono ze Służewa do Trojanowa. Spowodowało to upadek miasta, a w konsekwencji w 1867 roku utratę praw miejskich.

W 1915 r. Kujawy znalazły się w obrębie Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego. Po zakończeniu I wojny światowej następowały kolejne zmiany w układach administracyjnych kraju, w związku z czym tereny gminy wchodziły

kolejno w skład: województwa warszawskiego powiatu nieszawskiego (przy czym w latach 1932 - 1975 roku siedzibą powiatu był Aleksandrów Kujawski), a od 1937 roku w skład województwa poznańskiego, od 1938 roku - województwa pomorskiego. W czasie II wojny światowej tereny gminy włączono do Rzeszy. W 1945 roku omawiane tereny włączono do województwa bydgoskiego, przy czym w 1948 roku zmieniono nazwę powiatu nieszawskiego na aleksandrowski. Od 1975 roku gmina Aleksandrów Kujawski należała do województwa włocławskiego, natomiast od 1999 roku województwa kujawsko-pomorskiego, przy czym Aleksandrów Kujawski ustanowiono siedzibą samorządowego powiatu.

Pod względem administracji kościelnej tereny te związane były zawsze z diecezją włocławską. Gmina Aleksandrów Kujawski powstała 24 czerwca 1976 roku w wyniku nowego podziału administracyjnego kraju z byłej gminy Służewo, oraz części gminy Raciążek. Siedzibą gminy zostało miasto Aleksandrów Kujawski.

5.2.2 Zabytki nieruchome gminy Aleksandrów Kujawski

Dzieje obszaru gminy pozostawiły po sobie wiele różnych śladów w postaci obiektów kultury materialnej. Spośród obiektów na terenie gminy Aleksandrów Kujawski do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków wpisano:

- kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Wacława w Grabiach; świątynia została zbudowana w 1320 r. w stylu gotyckim w cegle. Przebudowa z 1597 r. nadała jej cech nowożytnych, czego świadectwem jest okazały szczyt nad wejściem głównym, składający się z pasów belkowania, spływów wolutowych, podwójnych arkadowych blend i trójkątnego tympanonu. XX-wieczna przebudowa, wykonana wg projektu Franciszka Niekrasza, spowodowała dostawienie od południa nowego korpusu i przekształcenie dotychczasowego prezbiterium w kaplicę. Świątynia jest jednym z najważniejszych zabytków gminy ze względu na swoją wartość historyczną. W skład zespołu kościoła parafialnego wchodzi ponadto: plebania, ogrodzenie i starodrzew.
- kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Narodzenia NMP w Ostrowąsie wraz ze starodrzewem i ogrodzeniem, pochodzący 1 poł. XX w. (kościół z lat 1914-1921); Jest to trójnawowa bazylika z transeptem. Nad rozczłonkowaną bryłą

świątyni góruje okazała wieża, do której przylega klatka schodowa. Na skrzyżowaniu nawy głównej i transeptu znajduje się sygnaturka. Świątynia jest niejednoznaczna stylowo, posiada jednak cechy architektoniczne nawiązujące do neoromanizmu. Ze względu na walory kulturowe (mieszczące się w niej sanktuarium maryjne) i dobry stan zachowania stanowi jeden z najważniejszych zabytków gminy Aleksandrów Kujawski. Do zespołu kościoła parafialnego należy również zabytkowa plebania.

- kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Otłoczynie (dawniej: kościół ewangelicki), wraz ze starodrzewem i ogrodzeniem, pochodzący z pocz. XX w. (kościół z lat: 1900-1906); kościół ceglany z kamienną podmurówką wzniesiony został na oryginalnym planie: do korpusu przeciętego pseudotranseptem przylega narożna kruchta. Bryłę budowli akcentuje strzelista wieża dostawiona do jednego z dłuższych boków korpusu. Świątynię zdobią ostrołukowe tynkowane blendy. Architektura kościoła prezentuje styl neogotycki.
- kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Jana Chrzciciela w Służewie wybudowany w roku 1560 w cegle; jego monumentalna bryła składa się z krótkiego korpusu i rozbudowanego prezbiterium oraz górującej wieży na planie kwadratu, do której prowadzą wyodrębnione klatki schodowe. Budowla łączy średniowieczne i nowożytny elementy stylowe: przypory, łuki ostre i architektoniczne szczyty i jest bardzo wartościowym zabytkiem ze względu na walory historyczne i artystyczne. Wokół świątyni zachowały się także: plebania, organistówka, ogrodzenie i starodrzew.
- cmentarz parafialny rzymskokatolicki w Służewie-Goszczewie z 1 poł. XIX w., zawierający historyczne nagrobki, ogrodzenie z bramą i starodrzew;
- zespół dworsko-parkowy w Ostrowąsie (park dworski z wieku XVIII, dwór wybudowany w 1 poł. XIX w.); parterowy dwór wpisuje się w nurt rezydencji klasycystycznych. Założony został na planie wydłużonego prostokąta z wysuniętym kolumnowym portykiem akcentującym wejście główne. Do zespołu dworsko parkowego należą także 4 budynki gospodarcze i murowany kurnik.
- dwór szlachecki – tzw. grodzisko sarmackie na terenie parku podworskiego w Poczałkowie pochodzące z k. XVII w. do połowy XIX w.;
- park dworski w Służewie z pocz. XIX w.;

- zespół dworsko-parkowy w Zdunach; dwór z 4 ćw. XIX w. pozostaje w ruinie, park dworski pochodzi z 2 poł. XIX w.

Materialnym świadectwem społeczności zasiedlających te ziemie w XIX i XX w. i współtworzących miejscowy pejzaż kulturowy są cmentarze rzymskokatolickie w Grabiach, Ostrowąsie, Otłoczynie, ewangelickie w Pininie, Otłoczynie, Odolinie oraz żydowskie w Służewie i Łazieńcu, prezentujące historyczne nagrobki, ogrodzenia i starodrzew. Warto wymienić także pozostałe założenia dworsko-pałacowe na terenie gminy Aleksandrów Kujawski, np. w Grabiach (rządca, budynek szachulcowy i park dworski), Opoczkach, Plebance, Słomkowie i Przybranowie (dwór, park dworski), Ośnie (dwór, park dworski, drewniana stodoła ze spichlerzem), a także zespół dworca kolejowego w Otłoczynie, w którego skład wchodzi budynek dworca, poczta, dom dróżnika, 7 domów pracowników kolei i starodrzew, zespół młyna w Służewie, składający się z młyna (dawniej gazowego, obecnie elektrycznego), stajni, magazynu, domu właściciela i domu pracownika oraz zabudowę mieszkalną wsi Otłoczyn i Służewo.

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Aleksandrów Kujawski zewidencjonowano 559 stanowisk archeologicznych, z czego pozytywnie zweryfikowane podczas badania powierzchniowego systemem „Archeologiczne Zdjęcie Polski” zostały stanowiska znane z wcześniejszych przekazów, np. stanowisko w Otłoczynie 1 (1), 2 (2), 3 (3), 35 (1); Ośnie 260 (110); Podgaju 393 (3), 400 (10); Przybranowie-Łysej Górze 413 (23); Poczalkowie 441 (51) i Ostrowąsie 526 (215).

Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie gminy Aleksandrów Kujawski stanowi załącznik A do niniejszego programu.

5.2.4 Dziedzictwo niematerialne

Na obszarze gminy Aleksandrów Kujawski znajduje się kilka miejsc pamięci i pomników:

- miejsce pamięci poległych w 1939-1945 r. w Odolionie; jest to głaz pamiątkowy z tablicą inskrypcyjną: MIEJSCE UŚWIĘCONE KRWIĄ BOHATERÓW KTÓRZY ODDALI ŻYCIE W WALCE Z NAJEŹDŹCĄ HITLEROWSKIM; NA TYM MIEJSCU HITLEROWCY W ROKU 1939 ROZSTRZELALI OBYWATELI POLSKICH POWIATÓW ALEKSANDROWSKIEGO I RADZIEJOWSKIEGO.
- pomnik pamięci w Służewie; jest to głaz z tablicą inskrypcyjną: W TYM BUDYNKU WYCHOWAŁ SIĘ I MIESZKAŁ POR. STANISŁAW MĘDEWSKI UR. 1906R. ZAMORDOWANY W KATYNIU 1942.
- pomnik pamięci w Służewie – działo z tablicą inskrypcyjną: MIEJSCE UPAMIĘTNIEŃ PRZEMARSZU W DNIACH 26-27.I.1945 6 DYWIZJI PIECHOTY WCHODZĄCEJ W SKŁAD I ARMII WOJSKA POLSKIEGO 9.V.1975;
- pomnik w Służewie w kształcie stylizowanego fortepianu z lastrico z inskrypcją: W 1000 LECIE PAŃSTWA POLSKIEGO SPOŁECZEŃSTWO I MŁODZIEŻ POW. ALEKSANDRÓW K. LIPIEC 1965;
- głaz granitowy w Służewie z tablicą inskrypcyjną: W HOŁDZIE CHOPINOWI ŚPIEWACTWO POMORSKIE 1947;

O dziedzictwie niematerialnym gminy Aleksandrów Kujawski świadczą także kapliczki przydrożne i figury dewocyjne:

- kapliczka murowana z figurą Matki Boskiej w Opokach z 1946 r.;
- kapliczka murowana z figurą Matki Boskiej w Opoczkach z 1946 r.;
- kapliczka murowana z figurą Matki Boskiej w Ostrowąsie z 1946 r.;
- figura Chrystusa w Ośnie z inskrypcją: SERCE JEZUSA BŁOGOSŁAW NAM;
- figura Chrystusa w Słomkowie z pocz. XX w.;
- figura Chrystusa niosącego krzyż w Słomkowie z inskrypcją: PRZEZ KRZYŻ I MEKĘ SWOJĄ WYBAW NAS PANIE; FUNDACJA SŁOMKOWA 1946;
- figura św. Józefa z Dzieciątkiem w Służewie z inskrypcją: O STRÓŻU OJCZE DZIEWIC JÓZEFIE ŚWIĘTY ZACHOWAJ W CZYSTOŚCI RODZINY NASZE 1945;

- figura Chrystusa w Służewie z inskrypcją: KU CZCI CHRYSTUSA KRÓLA Z PROŚBĄ O OPIEKĘ SŁUŻEWIANIE 1945;
- figura Matki Boskiej w Służewie z inskrypcją: O MARYJO BEZ GRZECHU POCZĘTA MÓDL SIĘ ZA NAMI 1919.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków

Na terenie gminy Aleksandrów Kujawski istnieje dziesięć obiektów wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. W poniższej tabeli przedstawiono szczegółowe ich zestawienie.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków	Uwagi z terenu
1	GRABIE	kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Wacława	poł. XVI w.	1930.01.28 – A/461	-
2	GRABIE	dwór obronny Pomianów Grabskich	ok. 1400 - 2 poł. XV w.	30.12.1993 – C/142	dwór uległ zniszczeniu w XV w., pozostało grodzisko AZP 43-43, st. 163; obejmuje obszar parku dworskiego
3	OSTROWAŚ	zespół dworsko-parkowy		1987.10.20 – A/1486	-
		dwór	1 poł. XIX w.		
		park dworski	XVIII w.		
4	OSTROWAŚ	zespół kościoła parafialnego		1995.01.23 – A/475	-
		kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. Narodzenia NMP	1914-1921		
		starodrzew	pocz. XX w.		
		ogrodzenie	pocz. XX w.		
5	OTŁOCZYN	zespół kościoła parafialnego		1995.01.23 – A/478	-
		kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki p.w. Najświętszego Serca Jezusowego	1900-1906		
		starodrzew	pocz. XX w.		
		ogrodzenie	pocz. XX w.		

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków	Uwagi z terenu
6	POCZAŁKOWO	dwór szlachecki tzw. grodzisko sarmackie na terenie parku podworskiego	XVII/XVIII w. – poł. XIX w.	1993.12.30 – C/145	-
7.	SŁUŻEWO	kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Jana Chrzciciela	1560	1957.08.16 – A/463	ul. Brzeska 16
8.	SŁUŻEWO	park dworski	pocz. XIX w.	2009.07.28 – A/1536	-
9.	SŁUŻEWO-GOSZCZEWO	cmentarz parafialny rzymskokatolicki	1 poł. XIX w.	1990.08.09 – A/1309	cmentarz znajduje się na terenie obrębu Goszczewo
10.	ZDUNY	zespół dworsko-parkowy		1987.10.20 – A/1210	-
		ruina dworu	4 ćw. XIX w.		
		park dworski	2 poł. XIX w.		

Tabela 1. Gmina Aleksandrów Kujawski – Wojewódzki Rejestr Zabytków

5.3.2 Pozostałe zabytki nieruchomości w wojewódzkiej ewidencji zabytków

W ewidencji prowadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajdują obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, zgodnie z wykazem poniżej.

5.3.3 Gminna Ewidencja Zabytków gminy Aleksandrów Kujawski

Gmina Aleksandrów Kujawski przed 2012 r. nie prowadziła Gminnej Ewidencji Zabytków. Jednak nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku

publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji gmina Aleksandrów Kujawski przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2014 poz. 1446) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

Gminna ewidencja zabytków gminy Aleksandrów Kujawski						
miejsowość	l.p.	karta	obiekt	czas powstania	forma ochrony	uwagi z terenu
Grabie	1	zespół kościoła parafialnego:				
		1	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Wacława	XVI w. poł. ok.	A/461 z 17.02.1980	-
		2	plebania	XIX w. 2 poł.	WEZ	-
		3	ogrodzenie		WEZ	-
		4	starodrzew		WEZ	-
Grabie	2	cmentarz parafialny rzymskokatolicki:				
		5	historyczne nagrobki		WEZ	-
		6	ogrodzenie mурowano – żelazne		WEZ	k. XIX w.
		7	starodrzew		WEZ	-
Grabie	3	zespół dworsko – parkowy:				
		8	rządówka, ob. szkoła	1936	WEZ	d. szkoła nr 34, ob. budynek mieszkalny
		9	budynek szachulcowy	1936	WEZ	gospodarczy przy d. szkole
		10	park dworski	XIX w. poł.	WEZ	na terenie domu opieki społecznej
Grabie	4	11	dwór obronny Pomianów Grabskich	ok. 1400 – k. XIV – do 2 poł. XV w.	30.12.1993-C/142 (dawny nr rej.zab.-331/A)	dwór uległ zniszczeniu w XV w., pozostało grodzisko AZP 43-43, st. 163; obejmuje obszar parku dworskiego

Grabie	5	12	karczma, ob. sklep	XIX w. 4 ćw.	WEZ	ob. nieużytkowana, nr 14	
Kuczek	6	13	kapliczka przydrożna	1 poł. XX w.	WEZ	krzyż obok alei	
Kuczek	7	14	Aleja dębowo – jesionowa (droga nr 11, zielony szlak turystyczny „Krystyna” do Ciechocinka)	2 poł. XIX w.	WEZ	aleje przecina autostrada dzieląc ją na dwie części	
Łazieniec	8	15	cmentarz żydowski (przy os. Parkowa II miasta Aleksandrów)	XIX w. poł.	WEZ	-	
Nowy Ciechocinek	9	16	dom drewniany 17	1850 ok.	WEZ	obecnie adres 6	
Nowy Ciechocinek	10	17	dom z częścią inwentarską nr 9	pocz. XX w.	WEZ		
Nowy Ciechocinek	11	18	kapliczka z figurką NMP	ok. poł. XX w.	WEZ		
Odolion	12	19	mogiła zbiorowa z okresu II wojny światowej z pamiątkowym głazem	1939 - 1945	WEZ	na terenie lasów obręb Wygoda; w niedalekiej odległości znajdują się dwa cmentarze, zdjęcia wykonano do oby dwóch	
Nowy Ciechocinek	13	20	cmentarz ewangelicki: historyczne nagrobki, brama, starodrzew	XIX w. k.	WEZ	obręb Nowy Ciechocinek	
Opoczki	14	zespół dworsko – parkowy:					
		21	dwór	1914	WEZ	-	
		22	park dworski	XIX w. k.	WEZ	pozostały pojedyncze drzewa	
Opoczki	15	23	kapliczka z figurą Matki Boskiej	1946	WEZ	k. szkoły w Opokach	
Opoki	16	24	szkoła	1913	WEZ	nr 43	
Opoki	17	25	kapliczka z figurą Matki Boskiej	1946	WEZ	-	
Ostrowąs	18	zespół dworsko – parkowy:					
		26	dwór	XIX w. 1 poł.	1987. 10. 20- A/1486 (dawny nr rej. zab.- 240/A)	-	
		27	park dworski	XVIII w.		-	
		–	budynek gospodarczy I	XIX w. 1 poł.		nie istnieje, w tym miejscu garaże	
		–	budynek gospodarczy II	XIX w. 1 poł.		nie istnieje, w tym miejscu stoją nowe budynki gospodarcze	
		–	budynek gospodarczy III	XIX w. 1 poł.		budynek całkowicie	

						przebudowany w 1971 roku	
		28	budynek gospodarczy IV	XIX w. 1 poł.		spichlerz	
		–	kurnik murowany	XIX w. 1 poł.		nie istnieje	
Ostrowąs	19	zespół kościoła parafialnego :					
		29	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Narodzenia NMP (wraz z terenem przykościelnym w granicach ogrodzenia)	1914-1921	1995. 01. 23 – A/475 (dawny nr rej. zab.- 358/A)	-	
		30	starodrzew			-	
		31	ogrodzenie	pocz. XX w.		-	
		32	plebania	XX w. 1 poł.	WEZ	nr 80	
Ostrowąs	20	cmentarz parafialny rzymskokatolicki:					
		33	historyczne nagrobki	XIX w. k.	WEZ	-	
		34	kaplica	XX w. pocz.	WEZ	-	
		35	starodrzew		WEZ	-	
Ostrowąs	21	36	kapliczka z figurą Matki Boskiej	1946	WEZ	-	
Ośno	22	zespół dworsko – parkowy:					
		37	dwór	XVIII w. 2 poł.	WEZ	-	
		38	park dworski	XIX w. pocz.	WEZ	-	
		–	stodoła ze spichlerzem drewniana	XIX w. 2 poł.	WEZ	nie istnieje	
Ośno	23	39	aleja klonowa		WEZ	-	
Ośno	24	40	figura Chrystusa		GEZ	w 2012 r. usunięto z WEZ	
Otloczyn	25	41	układ ruralistyczny miejscowości		WEZ		
Otloczyn	26	zespół kościoła parafialnego:					
		42	kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Jezusowego (wraz z terenem przykościelnym w granicach ogrodzenia)	1900-1906	1995.01. 23- A/478 (dawny nr rej. zab.- 360/A)	-	
		43	ogrodzenie kościoła	XX w. pocz.		-	
		44	starodrzew			-	
Otloczyn	27	45	pastorówka	1900 ok.	WEZ	ul. Szlak Bursztynowy 36	
Otloczyn	28	46	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki - historyczne nagrobki	XIX w. k.	WEZ	-	
Otloczyn	29	47	cmentarz ewangelicki: historyczne nagrobki, starodrzew	XIX w. k.	WEZ	I - Białe Błota koło domu nr 10	

Otłoczyn	30	48	cmentarz ewangelicki: historyczne nagrobki, starodrzew II	XIX w. k.	WEZ	II - koło dworca	
Otłoczyn	31	49	cmentarz ewangelicki: historyczne nagrobki, starodrzew III	XIX w. k.	WEZ	III	
Otłoczyn	32	zespół dworca kolejowego :					
		50	budynek dworca	1900 ok.	WEZ	d. Otłoczyn 5, ob. ul. Toruńska 1	
		51	dom dróżnika	1900 ok.	WEZ	– nastawnia kolejowa	
		52	dom pracowników kolei 1	1900-1908	WEZ	ob. ul. Toruńska 12	
		53	dom pracowników kolei 2 z budynkiem gospodarczym	1900-1908	WEZ	ob. ul. Toruńska 10	
		54	dom pracowników kolei 3 z budynkiem gospodarczym	1900-1908	WEZ	ob. ul. Toruńska 8	
		55	dom pracowników kolei 4 z budynkiem gospodarczym	1900-1908	WEZ	ob. ul. Pocztowa 1	
		56	dom pracowników kolei 6 z budynkiem gospodarczym	1900-1908	WEZ	ob. ul. Pocztowa 4	
		57	dom pracowników kolei 9	1900-1908	WEZ	ob. ul. Toruńska 4	
		58	dom pracowników kolei 10	1900-1908	WEZ	ob. ul. Toruńska 2	
		59	poczta	1900 ok.	WEZ	ob. ul. Pocztowa 2	
		60	starodrzew		WEZ	-	
		61	dom	1900-1908	WEZ	ul. Toruńska 6 (d. 8)	
		62	dom z częścią magazynową	1900-1909	WEZ	ul. Drzewna 2	
Otłoczyn	33	63	dom ul. Szlak Bursztynowy 3 (dawniej 50)	1900 ok.	WEZ		
Otłoczyn	34	64	dom ul. Szlak Bursztynowy 5 (dawniej 51)	l. 30-te XX w.	WEZ		
Otłoczyn	35	65	dom ul. Szlak Bursztynowy 12 (dawniej 52)	1900 ok.	WEZ		
Otłoczyn	36	66	dom drewniany, ul. Szlak Bursztynowy 13 (dawniej nr 48)	1900 ok.	WEZ	błąd adresowy - w WEZ nr 14, prawidłowy to 13	
Otłoczyn	37	67	dom, ul. Szlak Bursztynowy 15 -17 (dawniej 47 d. dwór)	1932	WEZ	brak zgody na sporządzenie zdjęć	
Otłoczyn	38	68	dom ul. Szlak Bursztynowy nr 30-32 (d. nr 46)	1900 ok.	WEZ	stara szkoła; ul. Szlak Bursztynowy nr 30-32	
Otłoczyn	39	69	dom ul. Szlak Bursztynowy 21 (dawniej 42)	1932	WEZ		

Otłoczyn	40	70	dom drewniany, ul. Szlak Bursztynowy 27 (dawniej 38)	1900 ok.	WEZ	
Otłoczyn	41	71	stodoła, ul. Szlak Bursztynowy 27 (dawniej 38)	-	WEZ	
Otłoczyn	42	72	szkoła ul. Szlak Bursztynowy nr 31 (dawny nr 23)	1906 ok.	WEZ	-
Otłoczyn	43	73	budynek gospodarczy przy szkole, ul. Szlak Bursztynowy 31	1 ćw. XX w.	WEZ	
Otłoczyn	44	74	d. szkoła parafialna, ul. Szlak Bursztynowy 37	XX w. 1 ćw.	WEZ	ul. Szlak Bursztynowy 37 (dawny nr 22); przy kościele
Otłoczyn	45	75	dom drewniany nr 25 (dawny nr 26)	XIX w. 1 ćw.	WEZ	ul. Ciechocińska 8
Otłoczyn	46	76	dom 27 a	1936	WEZ	ul. Ciechocińska 2/4
Otłoczyn	47	77	dom murowano – drewniany ul. Piaskowa 1	1 ćw. XX w.	WEZ	ul. Piaskowa 1 (d. Otłoczyn nr 36)
Otłoczyn	48	78	dom murowano – drewniany nr 53	XX w. pocz.	WEZ	ul. Wierzbowa 4
Pinino	49	79	cmentarz ewangelicki: historyczne nagrobki, starodrzew	XIX w. k.	WEZ	-
Plebanka	50	zespół dworsko – parkowy:				
		80	dwór	1900	WEZ	-
		81	park dworski	XIX w. k.	WEZ	-
Poczałkowo	51	82	park podworski	XIX w. 2 poł.	WEZ	-
		83	dwór szlachecki tzw. Grodzisko sarmackie na terenie parku podworskiego	2 poł. XVII w. lub przełom XVII i XVIII w. – do poł. XIX w.	1993.12. 30–C/145 (dawny nr rej. zab. - 334/A)	-
Przybranowo	52	zespół dworsko – parkowy:				
		84	dwór	1900	WEZ	Przybranowo 43
		85	park dworski	XIX w. k.	WEZ	-
Przybranowo	53	86	aleja lipowa	XIX w. k.	WEZ	
Przybranowo	54	87	aleja lipowa 2	XIX w. k.	WEZ	
Słomkowo	55	zespół dworsko – parkowy:				
		88	dwór	XIX w. k.	WEZ	-
		89	park podworski	XIX w. k.	WEZ	-
Słomkowo	56	90	figura Chrystusa	XX w. pocz	WEZ	-
Słomkowo	57	91	figura Chrystusa niosącego krzyż	1946	WEZ	-
Słomkowo	58	92	szpaler klonowy	IXI / XX	WEZ	-
Słomkowo	59	93	dom nr 26	pocz. XX w.	WEZ	-

Służewo	60	94	układ ruralistyczny miejscowości	XII – XIX w.	WEZ		
Służewo	61	zespół kościoła parafialnego:					
		95	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Jana Chrzciciela	1560	1957. 08. 16 – A/463 (dawny nr rej. Zab.-250/8/A)	ul. Brzeska 16	
		96	plebania	1900 ok.	WEZ	ul. Brzeska 16	
		97	organistówka	XIX k.	WEZ	ul. Brzeska 12a	
		98	ogrodzenie	1900 ok.	WEZ	-	
		99	starodrzew	1900 ok.	WEZ	-	
		100	figura Chrystusa niosącego krzyż (ogrodzenie)	1 ćw. XX w.	WEZ		
		101	obora ze spichlerzem przy plebanii	1 ćw. XX w.	WEZ		
	102	stodoła przy plebanii	2 ćw. XX w.	WEZ			
Służewo	62	103	park dworski	XIX w. pocz.	2009. 07. 28 – A/1536	-	
Służewo	63	104	przydrożna figura Chrystusa	1945	WEZ	-	
Służewo - Goszczewo	64	105	cmentarz parafialny rzymskokatolicki (historyczne nagrobki, ogrodzenie z bramą, starodrzew)	XIX w. 1 poł.	1990. 08. 09 – A/1309 (dawny nr rej. Zab.-273/A)	cmentarz znajduje się na terenie obrębu Goszczewo	
Służewo	65	106	dom, ul. Brzeska 36	XIX w. / XX w.	WEZ		
Służewo	66	107	dom, ul. Brzeska 38	1 ćw. XX w.	WEZ		
Służewo	67	108	dom, ul. Brzeska 52	1898	WEZ	-	
Służewo	68	109	dom drewniano - murowany ul. Toruńska 13	1 ćw. XX w.	WEZ		
Służewo	69	110	dom, ul. Toruńska 20	1 ćw. XX w.	WEZ		
Służewo	70	111	dom, ul. Toruńska 25	pocz. XX w.	WEZ		
Służewo	71	112	dom, ul. Toruńska 27	k. XIX w.	WEZ		
Służewo	72	113	budynek gospodarczy, ob. dom mieszkalny, ul. Toruńska 29	-	WEZ		
Służewo	75	116	dom drewniano-murowany, ul. Toruńska 60	XIX w. poł. ok.	WEZ	-	
Służewo	76	117	dom drewniano-murowany, ul. Toruńska 64	pocz. XX w.	WEZ	-	
Służewo	77	118	dom, ul. Toruńska 65	XIX w. poł. Po	WEZ	-	
Służewo	78	zespół młyna:					
		119	młyn gazowy, ob. elektryczny	1927	WEZ	budynek częściowo w ruinie	
		120	dom właściciela, ob. mieszkalny	1927	WEZ	ul. Brzeska 72	
		121	dom pracowników, ob. mieszkalny	1927	WEZ	ul. Brzeska 70	

		122	stajnia, ob. sklep	1927	WEZ	budynek odnowiony	
		123	magazyn, ul. Brzeska	1927	WEZ	-	
Służewo	79	124	figura św. Józefa z Dzieciątkiem	1945	WEZ	-	
Służewo	80	125	figura Matki Boskiej	1919	WEZ	-	
Służewo	81	126	głaz granitowy pamięci Fryderyka Chopina	1947	WEZ	w parku dworskim	
Służewo	82	127	szpaler klonów		WEZ		
Służewo	83	128	aleja jesionowa		WEZ	-	
Służewo	84	129	linia kolejki wąskotorowej		WEZ	rozebrana	
Stara Wieś	85	130	aleja lipowo – klonowa		WEZ	wzdłuż głównej drogi w miejscowości	
Wołuszewo	86	131	dom nr 28	l. 20-te XX w.	WEZ		
Wólka	87	132	aleja lipowa			-	
Zduny	88	zespół dworsko – parkowy:					
		133	dworu ruina	XIX w. 4 ćw.	1987. 10. 20 – A/1210 (dawny nr rej. zab.- 239/A)	-	
		134	park dworski	w. 2 poł.		-	

Tabela 2. Gmina Aleksandrów Kujawski – Gminna Ewidencja Zabytków

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT)

Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Aleksandrów Kujawski rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Silne strony

- Bogactwo obiektów zabytkowych (zespołów kościelnych, dworsko-pałacowych, cmentarzy, zabudowy mieszkalnej i użyteczności publicznej, zespołów zabytkowej zieleni, miejsc pamięci i kapliczek) oraz stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie gminy;
- bogactwo zabytkowych założeń, mogących służyć za mocną stronę budowania tożsamości lokalnej i edukacji społecznej;
- duży potencjał naukowy z dziedziny historii architektury XIX i XX w.;
- duży potencjał w kwestii rozwoju krajoznawstwa i turystyki oraz promocji gminy;
- zagospodarowanie zabytków sakralnych zgodnie z ich funkcją i pierwotnym przeznaczeniem;
- rzetelnie i dokładnie udokumentowany stan dziedzictwa kulturowego w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy Aleksandrów Kujawski.

Słabe strony

- Wymagający poprawy stan większości zabytkowych obiektów;
- brak nadzoru konserwatorskiego nad zabytkami XIX-wiecznymi i XX-wiecznymi;
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy;
- niedostateczna promocja walorów dziedzictwa kulturowego gminy;
- niedostateczna wiedza społeczności lokalnej na temat ich dziedzictwa kulturowego i historii regionu związanej z zabytkami na terenie gminy.

Szanse

- Możliwość rewaloryzacji zabytków z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych i stałej opieki konserwatorskiej;
- odtworzenie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej i wykorzystanie jej jako elementu budowania więzi z regionem, tożsamości i promocji gminy;

- podwyższenie stanu badań nad zabytkami architektury XIX i XX w. oraz poziomu edukacji społecznej odnośnie historii regionu;
- rosnące zapotrzebowanie na turystykę w połączeniu z oddolnymi inicjatywami mieszkańców gminy;
- aktywizacja ekonomiczna i społeczna wokół działalności związanej z promowaniem i utrzymaniem zabytków gminy;
- zagospodarowanie nieużytkowanych zabytków pod obiekty użyteczności publicznej lub związane z turystyką i kulturą, ewentualnie wykorzystanie ich w celu organizacji lokalnych imprez plenerowych.

Zagrożenia

- Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego;
- zarastanie zespołów zabytkowej zieleni;
- trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami;
- niszczenie lub wręcz utrata części zabytków, wiedzy na ich temat oraz potencjału z nich płynącego.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1 Priorytety

W toku analizy określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski. Są to:

- **Priorytet I:** Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.
- **Priorytet II:** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.
- **Priorytet III:** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

7.2 Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów); - podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków.	Gmina Aleksandrów Kujawski, jednostki gminne,	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Gmina Aleksandrów Kujawski	Budżet gminy
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	- Podejmowanie prób wyeksponowania turystycznego zabytków położonych na terenie gminy.	Gmina Aleksandrów Kujawski, jednostki gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	- Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych).	Gmina Aleksandrów Kujawski, jednostki gminne.	Budżet gminy

<p>Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie; - utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego opartego o stronę internetową. 	<p>Gmina Aleksandrów Kujawski, jednostki gminne.</p>	<p>Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>
<p>Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Organizowanie imprez plenerowych promujących zabytki położone na terenie gminy - adaptacja zabytków pod obiekty użyteczności publicznej lub związane z turystyką i kulturą; - rozwijanie działalności wystawienniczej powiązanej z zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski i ich historią; - organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; - wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego 	<p>Gmina Aleksandrów Kujawski, jednostki gminne.</p>	<p>Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.</p>

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ALEKSANDRÓW KUJAWSKI

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizacje zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Aleksandrów Kujawski, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu gminy Aleksandrów Kujawski - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, jak również w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- Z dotacji unijnych w ramach:
  - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego;
  - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
  - Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego

Obszaru Gospodarczego.

**Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Aleksandrów Kujawski,
zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach
Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).**

Lp.	Miejscowość	Nr obszar u AZP	Nr stanowisk a na obszarze AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
1.	Białe Błota	42-44	012	06	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
2.	Otłoczyn	42-44	001	01	osada, cmentarzysko	lateński okres późny C, lateński okres późny B2-C1	przeworska, przeworska
3.	Rożno-Parcele	42-44	015	06	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
4.	Białe Błota	42-44	013	07	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
5.	Białe Błota	42-44	011	05	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
6.	Białe Błota	42-44	010	04	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
7.	Białe Błota	42-44	009	03	obozowisko	kamienia epoka	
8.	Otłoczyn	42-44	002	02	cmentarzysko, cmentarzysko	lateński okres późny, średniowiecze wczesne XII-XIII w.	przeworska
9.	Białe Błota	42-44	007	01	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
10.	Otłoczyn	42-44	006	06	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w. mezolit?	ceramiki sznurowej
11.	Otłoczyn	42-44	005	07	osadnictwa ślad		
12.	Otłoczyn	42-44	004	04	osada	rzymski okres	przeworska faza B - C
13.	Otłoczyn	42-44	003	03	osadnictwa ślad, osada	kamienia epoka, lateński okres późny	przeworska
14.	Białe Błota	42-44	008	02	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
15.	Białe Błota	42-44	014	08	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
16.	Wołuszewo	42-45	013	04	osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, brązu epoka	ceramiki sznurowej, łużycka
17.	Wołuszewo	42-45	014	05	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, amfor kulistych
18.	Wołuszewo	42-45	015	06	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
19.	Wołuszewo	42-45	016	02	osadnictwa ślad, obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
20.	Wołuszewo	42-45	018	01	osadnictwa ślad	średniowiecze późne XIII-XIV w.	
21.	Wołuszewo	42-45	020	03	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka
22.	Wołuszewo	42-45	012	09	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
23.	Wołuszewo	42-45	017	07	osada	halsztacki okres D - lateński okres A - B	łużycka
24.	Wygoda	42-45	004	02	osadnictwa ślad	kamienia epoka	

25.	Wołuszewo	42-45	011	10	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	paleolit schyłkowy, neolit schyłkowy, średniowiecze wczesne faza E - F	
26.	Ołtoczyn	42-45	001	05	osada, osada, osada, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska
27.	Wołuszewo	42-45	019	08	osadnictwa ślad	neolit	ceramiki sznurowej
28.	Wygoda	42-45	002	08	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej
29.	Wygoda	42-45	003	01	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze późne XIII-XV w.	ceramiki sznurowej
30.	Wygoda	42-45	005	09	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
31.	Wygoda	42-45	006	03	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
32.	Wygoda	42-45	007	07	osadnictwa ślad	neolit	amfor kulistych
33.	Wygoda	42-45	008	06	obozowisko	neolit	amfor kulistych
34.	Wygoda	42-45	009	04	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
35.	Wygoda	42-45	010	05	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
36.	Goszczewo	43-43	116	16	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza III, łużycka
37.	Goszczewo	43-43	126	27	osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
38.	Goszczewo	43-43	120	21	obozowisko	neolit schyłkowy	
39.	Goszczewo	43-43	118	19	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
40.	Goszczewo	43-43	119	20	osadnictwa ślad, osada, osada, osada	brązu epoka, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza B - C, średniowiecze wczesne faza E	iwieńska?, łużycka
41.	Goszczewo	43-43	117	17	osadnictwa ślad, obozowisko, osada	neolit, neolit, brązu epoka okres III-IV?	pucharów lejkowatych, nadniemeńska, łużycka
42.	Goszczewo	43-43	121	22	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
43.	Goszczewo	43-43	122	23	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka	pucharów lejkowatych faza V, łużycka
44.	Goszczewo	43-43	123	24	osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych faza V
45.	Goszczewo	43-43	125	26	obozowisko	neolit schyłkowy	
46.	Chrusty	43-43	110	06	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
47.	Goszczewo	43-43	127	28	osada, osada	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
48.	Podgaj	43-43	128	01	obozowisko	neolit	ceramiki sznurowej
49.	Goszczewo	43-43	124	25	obozowisko	neolit schyłkowy	
50.	Goszczewo	43-43	115	15	obozowisko, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	amfor kulistych, łużycka, przeworska

51.	Goszczewo	43-43	114	14	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka okres III-IV, rzymski okres	łużycka, przeworska
52.	Goszczewo	43-43	113	13	osadnictwa ślad, obozowisko, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	amfor kulistych, ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
53.	Goszczewo	43-43	111	11	osada, osada, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska faza B
54.	Chrusty	43-43	109	04	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit schyłkowy, halsztacki okres D - lateński okres A - B	pucharów lejkowatych, łużycka
55.	Grabie	43-43	108	12	obozowisko, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, łużycka
56.	Grabie	43-43	107	11	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
57.	Grabie	43-43	106	10	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	przeworska
58.	Grabie	43-43	105	16	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
59.	Grabie	43-43	104	15	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E	
60.	Grabie	43-43	103	14	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, cmentarzysko?, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
61.	Podgaj	43-43	129	47	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych faza III
62.	Podgaj	43-43	150	38	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
63.	Goszczewo	43-43	112	12	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych ceramiki sznurowej
64.	Podgaj	43-43	144	09	osada	neolit	pucharów lejkowatych faza III C
65.	Podgaj	43-43	159	46	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
66.	Podgaj	43-43	157	28	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka
67.	Podgaj	43-43	156	27	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
68.	Podgaj	43-43	155	26	osada	neolit	pucharów lejkowatych
69.	Podgaj	43-43	154	42	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy, średniowiecze wczesne	

70.	Podgaj	43-43	153	41	obozowisko, osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza III b - c
71.	Podgaj	43-43	152	40	obozowisko	neolit schyłkowy	
72.	Podgaj	43-43	151	39	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
73.	Podgaj	43-43	143	08	osada, osada	neolit, rzymski okres	pucharów lejkowatych, przeworska
74.	Podgaj	43-43	149	24	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit, brązu epoka	amfor kulistych, ceramiki sznurowej, łużycka
75.	Grabie	43-43	102	13	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne	łużycka
76.	Podgaj	43-43	148	22a	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
77.	Podgaj	43-43	146	48	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne	łużycka
78.	Podgaj	43-43	130	02	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza D - E	pucharów lejkowatych faza I-II
79.	Podgaj	43-43	142	07a	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	kamienia epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza A - B	przeworska
80.	Podgaj	43-43	141	07	obozowisko, obozowisko, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
81.	Podgaj	43-43	140	06c	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy, rzymski okres	przeworska
82.	Podgaj	43-43	139	06b	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
83.	Podgaj	43-43	138	06a	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
84.	Podgaj	43-43	137	06	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza B - C	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
85.	Podgaj	43-43	136	05	obozowisko, obozowisko, obozowisko, osada, osada, osada, osada	neolit, neolit, neolit schyłkowy, halszacki okres D - lateński okres A - B, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza D - E	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza C - D

86.	Podgaj	43-43	135	04	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, neolit, brązu epoka, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, trzcinięcka, łużycka, przeworska
87.	Podgaj	43-43	134	44	obozowisko, obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
88.	Podgaj	43-43	133	03	osadnictwa ślad	rzymski okres	przeworska
89.	Podgaj	43-43	132	43	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka?
90.	Podgaj	43-43	131	02a	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
91.	Podgaj	43-43	147	22	obozowisko, obozowisko	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej
92.	Opoczki	43-43	055	10	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska?
93.	Opoki	43-43	070	04	osadnictwa ślad, obozowisko, cmentarzysko?, osada?, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit, brązu epoka faza III-IV?, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza IIIc, łużycka, przeworska
94.	Opoki	43-43	069	03	osadnictwa ślad, obozowisko, osada, cmentarzysko, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit, brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska faza B
95.	Opoki	43-43	068	02	osada, osada - cmentarzysko, osadnictwa ślad, osada, cmentarzysko	neolit, neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, lateński okres późny	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza B
96.	Opoczki	43-43	067	21	obozowisko, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, łużycka
97.	Opoczki	43-43	066	20	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
98.	Opoczki	43-43	065	19	osada, osada	lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza E	przeworska
99.	Opoczki	43-43	064	18	osada?	lateński okres późny	przeworska

100.	Opoczki	43-43	063	17	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza E	przeworska
101.	Opoczki	43-43	062	16	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
102.	Opoczki	43-43	061	15	osadnictwa ślad, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
103.	Opoczki	43-43	060	14	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, cmentarzysko	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
104.	Opoczki	43-43	044	01	osadnictwa ślad, osada, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
105.	Opoki	43-43	071	4a	osadnictwa ślad, osada, osada produkcyjna (hutnicza?)	neolit, brązu epoka, średniowiecze późne XIV-XV w., nowożytność XVI- XVII w.	pucharów lejkowatych, łużycka
106.	Opoczki	43-43	056	11	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	amfor kulistych, łużycka, przeworska
107.	Opoczki	43-43	059	13	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
108.	Opoczki	43-43	054	09	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka
109.	Opoczki	43-43	053	07	osadnictwa ślad, obozowisko, obozowisko, osada, osada, osada	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	lendzielska, pucharów lejkowatych faza III- IV, amfor kulistych, łużycka, przeworska
110.	Opoczki	43-43	052	06a	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
111.	Opoczki	43-43	051	06	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka okres III-IV?, rzymski okres, średniowiecze późne XIV-XV w.	amfor kulistych, łużycka, przeworska
112.	Opoczki	43-43	050	04	osada	rzymski okres	przeworska faza B - C
113.	Opoczki	43-43	049	03a	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	łużycka, przeworska
114.	Opoczki	43-43	048	03	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	lendzielska, łużycka, przeworska

115.	Opoczki	43-43	047	02	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, łużycka
116.	Opoczki	43-43	046	5a	osada, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres faza B - C, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska
117.	Opoczki	43-43	045	05	osada, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze późne XIV-XV w.	ceramiki wstęgowej, lendielska, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza B - C
118.	Podgaj	43-43	145	10	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
119.	Grabie	43-43	101	09	osada, osada	średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	
120.	Opoczki	43-43	058	12	osada	brązu epoka	łużycka
121.	Grabie	43-43	090	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka?, przeworska
122.	Opoczki	43-43	057	08	osadnictwa ślad, osada, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska
123.	Grabie	43-43	099	06c	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	ceramiki sznurowej, łużycka
124.	Opoki	43-43	072	05	obozowisko, osada, osada, osada, osada	neolit, halsztacki okres - lateński okres A - B, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska faza C
125.	Grabie	43-43	097	06a	osada	brązu epoka	łużycka
126.	Grabie	43-43	096	06	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	amfor kulistych, łużycka, przeworska faza b2 - D
127.	Grabie	43-43	095	08	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
128.	Grabie	43-43	094	05	osada, osad, osadnictwa ślad	brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska

129.	Grabie	43-43	093	04	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, brązu epoka okres V - halsztacki okres, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza C - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	lendielska, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza B2 - D
130.	Grabie	43-43	091	02	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, lateński okres późny, średniowiecze późne XIV-XV w.	przeworska
131.	Grabie	43-43	098	06b	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka
132.	Opoki	43-43	089	46	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
133.	Opoki	43-43	088	45	osadnictwa ślad	neolit	ceramiki wstęgowej
134.	Opoki	43-43	087	44	osada	brązu epoka	łużycka
135.	Opoki	43-43	086	43	osada	halsztacki okres - lateński okres A - B	łużycka
136.	Opoki	43-43	075	06	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osada, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, neolit, brązu epoka, halsztacki okres - lateński okres A - B, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza B - C, średniowiecze wczesne faza E	ceramiki wstęgowej, lendielska, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, trzcinińska, łużycka, przeworska
137.	Grabie	43-43	092	03	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	
138.	Opoki	43-43	074	5b	obozowisko, obozowisko, osada, cmentarzysko?, osada, osada	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza III b - c, łużycka, przeworska faza C - D
139.	Grabie	43-43	100	07	osada, osada	brązu epoka, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka
140.	Opoki	43-43	076	07	osadnictwa ślad, osada, cmentarzysko, cmentarzysko, cmentarzysko, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, żelaza epoka wczesna, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, iwieńska, grobow kłozowych, przeworska faza D

141.	Opoki	43-43	077	08	osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza D - E	ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
142.	Opoki	43-43	078	09	osada?, osada, osadnictwa ślad	halsztacki okres - lateński okres A - B, rzymski okres, średniowiecze wczesne	łużycka, przeworska
143.	Opoki	43-43	079	10	obozowisko, osadnictwa ślad, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych faza III, iwieńska, łużycka
144.	Opoki	43-43	081	18	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E	ceramiki wstęgowej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza B - C
145.	Opoki	43-43	082	39	osadnictwa ślad, obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze późne XIV-XV w.	ceramiki wstęgowej, pucharów lejkowatych faza IV, amfor kulistych, ceramik sznurowej, łużycka, przeworska faza C - D
146.	Opoki	43-43	083	40	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
147.	Opoki	43-43	084	41	osada	średniowiecze wczesne faza D - E	
148.	Opoki	43-43	085	42	osada, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
149.	Opoki	43-43	080	19	osada, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	łużycka, przeworska
150.	Opoki	43-43	073	5a	megalit - osada, cmentarzysko - osada, osada?, osada, osada, osada	neolit, neolit, halsztacki okres D, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza B - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych faza II, amfor kulistych, łużycka, przeworska
151.	Stawki	43-44	089	02	obozowisko, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	paleolit - mezolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
152.	Rudunki	43-44	078	05	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
153.	Rudunki	43-44	079	06	osada,	neolit,	amfor kulistych,

					osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka?
154.	Rudunki	43-44	080	07	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne	łużycka
155.	Rudunki - St. Wieś	43-44	081	08	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
156.	Rudunki - St. Wieś	43-44	082	09	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne	pucharów lejkowatych, łużycka
157.	Rudunki - St. Wieś	43-44	083	10	osadnictwa ślad, osada, osada	neolit schyłkowy, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
158.	Rudunki - St. Wieś	43-44	084	11	osadnictwa ślad, osada	neolit schyłkowy, średniowiecze wczesne faza E	
159.	Stawki	43-44	088	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej
160.	Stawki	43-44	090	05	osadnictwa ślad, osada, obozowisko?	neolit, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych
161.	Ośno	43-44	091	03	osada	brązu epoka	łużycka
162.	Rudunki	43-44	077	04	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
163.	Łazieniec	43-44	085	01	obozowisko, osada, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne - nowożytność XV- XVI w.	pucharów lejkowatych
164.	Podgaj	43-44	069	20	osadnictwa ślad, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, rzymski okres	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, przeworska
165.	Ośno	43-44	122	34	osada	neolit	pucharów lejkowatych faza II
166.	Ośno	43-44	092	04	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne	łużycka
167.	Wólka	43-44	063	09	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
168.	Wólka	43-44	065	06	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza F	lendzielska faza II b - III, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka
169.	Wólka	43-44	066	07	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza D - E	
170.	Wólka	43-44	064	05	osada	brązu epoka	łużycka
171.	Podgaj	43-44	068	18	osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka	ceramiki wstęgowej, łużycka
172.	Rudunki	43-44	076	03	osada	halsztacki okres - lateński okres	łużycka
173.	Podgaj	43-44	070	23	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
174.	Podgaj	43-44	071	25	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, amfor kulistych faza III

175.	Podgaj	43-44	072	35	cmentarzysko kurhanowe	neolit	pucharów lejkwatych
176.	Podgaj	43-44	073	36	osada	neolit	pucharów lejkwatych
177.	Rudunki	43-44	074	01	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
178.	Rudunki	43-44	075	02	osadnictwa ślad	neolit schyłkowy	
179.	Wólka	43-44	067	08	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkwatych, amfor kulistych?, łużycka
180.	Ośno	43-44	107	19	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
181.	Służewo	43-44	032	01	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
182.	Ośno	43-44	121	33	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	kamienia epoka, brązu epoka	łużycka
183.	Wólka	43-44	062	04	osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka, lateński okres	pucharów lejkwatych, łużycka
184.	Ośno	43-44	119	31	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E - F	
185.	Ośno	43-44	118	30	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza F	
186.	Ośno	43-44	117	29	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
187.	Ośno	43-44	116	28	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
188.	Ośno	43-44	115	27	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza E - F	ceramiki wstęgowej rytej
189.	Ośno	43-44	114	26	osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska
190.	Ośno	43-44	113	25	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza D - E	
191.	Ośno	43-44	112	24	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
192.	Ośno	43-44	111	23	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	amfor kulistych, łużycka
193.	Ośno	43-44	110	22	cmentarzysko, osada, cmentarzysko - osada, osada, kurhan	lateński okres, brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska
194.	Ośno	43-44	120	32	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkwatych
195.	Ośno	43-44	101	13	osada, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska

196.	Ošno	43-44	094	06	osada, osadnictwa ślad, osada, osada, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza C - D?, średniowiecze wczesne faza E - F	ceramiki wstęgowej rytej, lendielska II b - III, pucharów lejkowatych, łużycka
197.	Ošno	43-44	095	07	osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze późne XIV-XV w.	lendielska, łużycka, przeworska
198.	Ošno	43-44	096	08	osada	średniowiecze wczesne faza E	
199.	Ošno	43-44	097	09	osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, halsztacki okres, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
200.	Ošno	43-44	098	10	osada, osada, osada, osada	neolit, brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych faza III- IV, łużycka, przeworska
201.	Ošno	43-44	109	21	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza A - C?	
202.	Ošno	43-44	100	12	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E - F	
203.	Ošno	43-44	108	20	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
204.	Ošno	43-44	102	14	osada, osadnictwa ślad	neolit, rzymski okres	pucharów lejkowatych, przeworska
205.	Ošno	43-44	103	15	osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
206.	Ošno	43-44	104	16	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka?
207.	Ošno	43-44	105	17	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	amfor kulistych, łużycka
208.	Ošno	43-44	106	18	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
209.	Ošno	43-44	093	05	osada, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne	łużycka
210.	Ošno	43-44	099	11	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
211.	Goszczewo	43-44	013	01	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze późne XIII-XV w.	łużycka
212.	Broniszewo	43-44	027	05	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych faza III- IV, amfor kulistych faza III, ceramiki sznurowej, łużycka
213.	Broniszewo	43-44	026	04	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka, przeworska

214.	Broniszewo	43-44	025	02	osada, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska faza C - D
215.	Broniszewo	43-44	024	01	osada, osada, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska faza C - D
216.	Goszczewo	43-44	023	03	osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka
217.	Goszczewo	43-44	022	10	osadnictwa ślad, osada, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska faza D?
218.	Goszczewo	43-44	021	09	osada, osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	
219.	Goszczewo	43-44	020	08	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
220.	Goszczewo	43-44	019	07	osadnictwa ślad, osada, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
221.	Goszczewo	43-44	018	06	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
222.	Goszczewo	43-44	017	05	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
223.	Goszczewo	43-44	016	04	osadnictwa ślad, osada, osada	brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska faza B
224.	Służewo	43-44	034	03	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne?	łużycka, przeworska
225.	Goszczewo	43-44	014	03	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka
226.	Broniszewo	43-44	030	08	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osada	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycka?, przeworska
227.	Goszczewo	43-44	012	18	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
228.	Chrusty	43-44	011	03	osada	średniowiecze wczesne XIV-XV w.	
229.	Chrusty	43-44	010	02	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
230.	Chrusty	43-44	009	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
231.	Chrusty	43-44	008	05	osadnictwa ślad, osada	neolit, halsztacki okres D - lateński okres	pucharów lejkowatych, łużycka
232.	Chrusty	43-44	007	07	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych

233.	Rožno-Parcele	43-44	006	02	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
234.	Rožno-Parcele	43-44	005	01	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
235.	Rožno-Parcele	43-44	004	07	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
236.	Rožno-Parcele	43-44	003	05	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
237.	Rožno-Parcele	43-44	002	04	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
238.	Rožno-Parcele	43-44	001	03	obozowisko	kamienia epoka	
239.	Ošno	43-44	125	37	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E - F	
240.	Goszczewo	43-44	015	02	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka
241.	Służewo	43-44	045	14	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
242.	Wólka	43-44	060	02	osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
243.	Wólka	43-44	059	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska
244.	Służewo	43-44	058	27	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	lendzielska?, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza B - C
245.	Służewo	43-44	057	26	osada, osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska faza B
246.	Służewo	43-44	056	25	osada, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - C	łużycka, przeworska faza C - D
247.	Służewo	43-44	055	24	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza D - E	ceramiki wstęgowej rytej
248.	Służewo	43-44	054	23	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B	łużycka, przeworska
249.	Służewo	43-44	053	22	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne	
250.	Służewo	43-44	052	21	osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
251.	Służewo	43-44	051	20	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
252.	Służewo	43-44	050	19	osada	rzymski okres	przeworska
253.	Służewo	43-44	049	18	osada	brązu epoka	łużycka

254.	Służewo	43-44	048	17	osada, osadnictwa ślad	halsztacki okres D - lateński okres, rzymski okres	łużycka, przeworska
255.	Broniszewo	43-44	028	06	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, lateński okres późny	łużycka, przeworska faza B2
256.	Służewo	43-44	039	08	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	rzymski okres, średniowiecze wczesne, średniowiecze późne XIV-XV w.	przeworska
257.	Wólka	43-44	061	03	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
258.	Broniszewo	43-44	031	09	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka?
259.	Służewo	43-44	033	02	osada, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska
260.	Służewo	43-44	035	04	osada, osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska
261.	Służewo	43-44	036	05	osada, osada, osadnictwa ślad, osada	halsztacki okres C - D, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska faza C - D
262.	Służewo	43-44	047	16	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
263.	Służewo	43-44	038	07	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka?
264.	Służewo	43-44	046	15	osadnictwa ślad, osada	halsztacki okres D - lateński okres?, średniowiecze wczesne faza C - D	łużycka
265.	Służewo	43-44	040	09	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka
266.	Służewo	43-44	041	10	osadnictwa ślad, osada	średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	
267.	Służewo	43-44	042	11	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres	trzcieniecka, przeworska faza B - C

268.	Służewo	43-44	043	12	osada	lateński okres późny	przeworska
269.	Służewo	43-44	044	13	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
270.	Broniszewo	43-44	029	07	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej
271.	Służewo	43-44	037	06	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska faza C - D
272.	Plebanka	43-44	140	02	osada	brązu epoka	łużycka
273.	Ošno	43-44	123	35	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E - F	
274.	Ošno	43-44	124	36	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza F	
275.	Ostrowąs	43-44	150	05	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska
276.	Ostrowąs	43-44	149	04	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza F	
277.	Ostrowąs	43-44	148	03	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska
278.	Plebanka	43-44	147	09	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
279.	Plebanka	43-44	146	08	osada	średniowiecze wczesne faza E - F	
280.	Plebanka	43-44	145	07	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
281.	Plebanka	43-44	144	06	osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza B - C, średniowiecze wczesne faza F	łużycka
282.	Plebanka	43-44	143	05	osada	brązu epoka	łużycka
283.	Plebanka	43-44	141	03	osada, osada	halsztacki okres D - lateński okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
284.	Plebanka	43-44	139	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, cmentarzysko?, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
285.	Ošno	43-44	131	43	osada, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka

286.	Ośno	43-44	126	38	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
287.	Ośno	43-44	127	39	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E - F	lendzielska faza II b - III, łużycka, przeworska
288.	Ośno	43-44	128	40	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
289.	Plebanka	43-44	142	04	osada, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
290.	Ośno	43-44	130	42	osada, osada, osada	brązu epoka, lateński okres późny, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska faza B
291.	Ośno	43-44	138	50	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	lateński okres?, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
292.	Ośno	43-44	132	44	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka
293.	Ośno	43-44	133	45	osada, osada, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne	łużycka, przeworska faza C - D
294.	Ośno	43-44	134	46	osada	średniowiecze wczesne faza E - F	
295.	Ośno	43-44	135	47	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska
296.	Ośno	43-44	136	48	osada	rzymski okres	przeworska faza C - D
297.	Ośno	43-44	137	49	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit schyłkowy, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	przeworska
298.	Ośno	43-44	129	41	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, lateński okres?	pucharów lejkowatych, łużycka
299.	Kuczek	43-45	013	02	osada	neolit	pucharów lejkowatych
300.	Stawki	43-45	031	02	znalezisko luźne	halsztacki okres D?	wschodniopomorska
301.	Słomkowo	43-45	032	02	osada jednodworcza	średniowiecze późne - nowożytność XV- XVI w.	
302.	Stawki	43-45	030	01	osada jednodworcza?	średniowiecze późne - nowożytność XIV- XVI w..	

303.	Odolion	43-45	029	01	znalezisko luźne	epineolit - brązu epoka?	
304.	Nowy Ciechocinek	43-45	014	01	osadnictwa ślad	neolit?	
305.	Słomkowo	43-45	040	01	osada	neolit okres I-II	
306.	Zgoda	43-45	012	03	osada	neolit	pucharów lejkowatych
307.	Konradowo	43-45	002	02	obozowisko?	neolit?	pucharów lejkowatych?
308.	Zgoda - Zalesie	43-45	003	01	osada	neolit	pucharów lejkowatych
309.	Kuczek	43-45	004	01	osada jednodworcza	nowożytność XVI-XVII w.	
310.	Zgoda	43-45	009	01	osada	neolit	pucharów lejkowatych
311.	Zgoda	43-45	010	02	osada wiejska	średniowiecze późne XIII-XV w.	
312.	Konradowo	43-45	011	03	osada, osada wiejska	neolit, średniowiecze późne - nowożytność XV-XVII w.	pucharów lejkowatych
313.	Konradowo	43-45	001	01	osada	brązu epoka okres IV-V	łużycka
314.	Wilkostowo	44-43	056	24	osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka okres III-IV	pucharów lejkowatych faza II, łużycka
315.	Wilkostowo	44-43	045	08	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, rzymski okres	pucharów lejkowatych, przeworska
316.	Wilkostowo	44-43	050	01	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
317.	Wilkostowo	44-43	055	23	osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych faza II, trzcinińska
318.	Wilkostowo	44-43	054	22	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
319.	Wilkostowo	44-43	053	25	osadnictwa ślad		
320.	Wilkostowo	44-43	052	03	obozowisko, obozowisko	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II
321.	Wilkostowo	44-43	051	02	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych faza V
322.	Wilkostowo	44-43	049	20	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
323.	Wilkostowo	44-43	048	19	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
324.	Początkowo	44-43	058	18	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych faza III-IV
325.	Wilkostowo	44-43	046	10	osadnictwa ślad	kamienia epoka	
326.	Początkowo	44-43	065	24	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
327.	Wilkostowo	44-43	044	07	osada	średniowiecze późne XIII-XV w.	
328.	Wilkostowo	44-43	043	18	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
329.	Wilkostowo	44-43	042	17	osadnictwa ślad, osada, osada	neolit schyłkowy, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka

330.	Wilkostowo	44-43	041	06	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka
331.	Wilkostowo	44-43	047	09	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne	pucharów lejkowatych
332.	Początkowo	44-43	070	37	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
333.	Początkowo	44-43	057	14	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych faza III- IV, ceramiki sznurowej
334.	Wilkostowo	44-43	040	05	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	trzcieniecka
335.	Przybranówek	44-43	077	38	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
336.	Przybranówek	44-43	076	37	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
337.	Przybranówek	44-43	075	36	osadnictwa ślad, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit	ceramiki wstęgowej, pucharów lejkowatych faza II, ceramiki sznurowej
338.	Przybranówek	44-43	074	02	osada, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, brązu epoka	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, trzcieniecka, łużycka
339.	Przybranówek	44-43	073	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	ceramiki wstęgowej, pucharów lejkowatych, łużycka
340.	Początkowo	44-43	063	22	osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
341.	Początkowo	44-43	071	38	osada	neolit	pucharów lejkowatych faza II
342.	Początkowo	44-43	060	36	osada	neolit	pucharów lejkowatych faza III
343.	Początkowo	44-43	069	28	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
344.	Początkowo	44-43	068	27	obozowisko, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
345.	Początkowo	44-43	067	26	osadnictwa ślad, obozowisko, osada	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, amfor kulistych, łużycka
346.	Początkowo	44-43	066	25	osada, osada	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych faza III, łużycka
347.	Początkowo	44-43	064	23	obozowisko, obozowisko, osada, cmentarzysko?	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza III, łużycka, przeworska
348.	Początkowo	44-43	062	21	osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E	pucharów lejkowatych, łużycka

349.	Początkowo	44-43	061	20	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
350.	Początkowo	44-43	072	39	osada	neolit	pucharów lejkowatych
351.	Opoki	44-43	009	25	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
352.	Opoki	44-43	019	30	osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej
353.	Opoki	44-43	018	28	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych faza I-II
354.	Opoki	44-43	017	14	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osada, osada, osadnictwa ślad, osada, osada	neolit, neolit, brązu epoka, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza B - C, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIII-XV w.	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza III, trzcieniecka, łużycka, przeworska
355.	Opoki	44-43	016	27	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit, brązu epoka, halsztacki okres C - D, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych, trzcieniecka, łużycka
356.	Opoki	44-43	015	26	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
357.	Opoki	44-43	014	13	obozowisko, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza F	pucharów lejkowatych, łużycka
358.	Opoki	44-43	003	37	osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska
359.	Opoki	44-43	012	21	obozowisko, osadnictwa ślad, obozowisko, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza A - B	pucharów lejkowatych faza III, ceramiki sznurowej, łużycka
360.	Opoki	44-43	020	29	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
361.	Opoki	44-43	010	11	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka
362.	Opoki	44-43	013	12	obozowisko, obozowisko, osada, osada produkcyjna hutnicza	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
363.	Opoki	44-43	008	35	obozowisko, obozowisko	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
364.	Opoki	44-43	007	22	osada	brązu epoka	łużycka
365.	Opoki	44-43	006	23	obozowisko	neolit schyłkowy	łużycka
366.	Opoki	44-43	005	24	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze późne XIII-XV w.	łużycka

367.	Opoki	44-43	004	38	osadnictwa ślad, osada, osada produkcyjna (hutnicza)?	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
368.	Opoki	44-43	001	01	osada, osada, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska
369.	Początkowo	44-43	059	19	osada, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych faza III, łużycka, przeworska
370.	Opoki	44-43	002	36	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
371.	Wilkostowo	44-43	039	04	osadnictwa ślad, osada, osada, osada	neolit schyłkowy, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka, przeworska
372.	Zduny	44-43	031	01	osada	średniowiecze wczesne faza E - F	
373.	Opoki	44-43	011	20	osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
374.	Wilkostowo	44-43	037	16	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze późne XIII-XV w.	pucharów lejkowatych
375.	Wilkostowo	44-43	035	14	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
376.	Wilkostowo	44-43	034	13	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
377.	Wilkostowo	44-43	032	11	obozowisko	neolit schyłkowy	
378.	Wilkostowo	44-43	036	15	osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
379.	Podgaj	44-43	030	14	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
380.	Podgaj	44-43	029	13	obozowisko, obozowisko	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych faza V, łużycka
381.	Opoki	44-43	022	32	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
382.	Opoki	44-43	021	31	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
383.	Wilkostowo	44-43	033	12	obozowisko, obozowisko, osada, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, łużycka
384.	Wilkostowo	44-43	038	21	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
385.	Podgaj	44-43	028	11	osadnictwa ślad, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycka
386.	Opoki	44-43	023	33	osada	neolit	pucharów lejkowatych
387.	Opoki	44-43	024	34	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, amfor kulistych
388.	Opoki	44-43	025	17	osada	średniowiecze późne XIV-XV w.	
389.	Opoki	44-43	026	15	osada, cmentarzysko?, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, halsztacki okres C - D, średniowiecze wczesne faza C?, średniowiecze późne XIII-XV w.	pucharów lejkowatych faza II- III, łużycka

390.	Podgaj	44-43	027	21	obozowisko, obozowisko	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej
391.	Opoki	44-43	20	11	osada śląd osadnictwa		k łużycka k przeworska
392.	Przybranówek	44-43	77	38	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa		k. pucharów lejkow k łużycka k. przewoska
393.	Przybranówek	44-44	105	49	osadnictwa ślad, obozowisko, obozowisko	neolit, neolit, neolit schyłkowy	lendzielska?, pucharów lejkowatych
394.	Przybranówek	44-44	100	32	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
395.	Przybranówek	44-44	101	33	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	niemeńska, łużycka
396.	Przybranówek	44-44	102	34	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II, łużycka, przeworska
397.	Przybranówek	44-44	103	35	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II, łużycka
398.	Przybranówek	44-44	104	50	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, obozowisko	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych, amfor kulistych
399.	Przybranówek	44-44	099	48	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
400.	Przybranówek	44-44	106	51	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
401.	Przybranówek	44-44	107	39	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	pucharów lejkowatych, niemeńska, łużycka, przeworska
402.	Przybranówek	44-44	108	40	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, rzymski okres	ceramiki sznurowej, przeworska
403.	Słomkowo	44-44	194	01	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadniczy punkt, osada	kamienia epoka, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne E - F	łużycka, przeworska
404.	Słomkowo	44-44	195	02	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit schyłkowy, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	przeworska
405.	Słomkowo	44-44	196	03	obozowisko, obozowisko	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
406.	Ostrowąs	44-44	197	06	osadnictwa ślad, osadniczy punkt	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
407.	Ostrowąs	44-44	199	08	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne?	łużycka?
408.	Ostrowąs	44-44	200	02	osada, osada, osada	brązu epoka okres IV-V, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	łużycka, przeworska
409.	Ostrowąs	44-44	201	09	osadniczy punkt, osada	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E - F	przeworska

410.	Ostrowąs	44-44	198	07	osadniczy punkt, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
411.	Przybranówek	44-44	089	25	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres	amfor kulistych, łużycka, przeworska
412.	Przybranówek	44-44	080	16	obozowisko, osadniczy punkt, osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze późne	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
413.	Przybranówek	44-44	081	17	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne	pucharów lejkowatych, łużycka
414.	Przybranówek	44-44	082	18	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze późne	łużycka
415.	Ostrowąs	44-44	202	10	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
416.	Przybranówek	44-44	084	20	osadnictwa ślad, osada	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	przeworska
417.	Przybranówek	44-44	085	21	osadniczy punkt	rzymski okres	przeworska faza C - D
418.	Przybranówek	44-44	086	22	osadniczy punkt, osada	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E	przeworska
419.	Przybranówek	44-44	083	19	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
420.	Przybranówek	44-44	088	24	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, średniowiecze późne	pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza III, łużycka
421.	Przybranówek	44-44	098	31	obozowisko	neolit	niemeńska
422.	Przybranówek	44-44	090	47	obozowisko	neolit	amfor kulistych
423.	Przybranówek	44-44	091	26	osadniczy punkt, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza E, średniowiecze późne	przeworska
424.	Przybranówek	44-44	092	27	osadniczy punkt, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne	łużycka
425.	Przybranówek	44-44	093	28	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	kamienia epoka, rzymski okres, średniowiecze późne	przeworska
426.	Przybranówek	44-44	094	46	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka?, średniowiecze wczesne	łużycka?
427.	Przybranówek	44-44	095	29	grobowiec, osadniczy punkt, osada, cmentarzysko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne	pucharów lejkowatych grupa mątewska, amfor kulistych, łużycka, przeworska faza B2 - C1
428.	Przybranówek	44-44	096	30	osadniczy punkt, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze późne	łużycka
429.	Przybranówek	44-44	097	45	obozowisko, osadnictwa ślad, osadniczy punkt	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
430.	Przybranówek	44-44	087	23	osadniczy punkt	brązu epoka	łużycka

431.	Ostrowąs	44-44	234	41	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
432.	Ostrowąs	44-44	225	32	osadnictwa ślad, osada, osadniczy punkt, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
433.	Ostrowąs	44-44	226	33	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych
434.	Ostrowąs	44-44	227	34	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych
435.	Ostrowąs	44-44	228	35	osadniczy punkt	brązu epoka	łużycka
436.	Ostrowąs	44-44	229	36	obozowisko, osada, osada	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne?	pucharów lejkowatych, łużycka
437.	Ostrowąs	44-44	230	37	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy?, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
438.	Ostrowąs	44-44	231	38	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne	ceramiki wstęgowej?, łużycka, przeworska
439.	Ostrowąs	44-44	221	28	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
440.	Ostrowąs	44-44	233	40	obozowisko, osadniczy punkt	neolit schyłkowy, brązu epoka	łużycka
441.	Ostrowąs	44-44	222	29	osadniczy punkt	brązu epoka	łużycka
442.	Ostrowąs	44-44	235	42	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
443.	Ostrowąs	44-44	236	43	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka?, przeworska?
444.	Ostrowąs	44-44	237	44	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, rzymski okres	amfor kulistych?, przeworska
445.	Ostrowąs	44-44	238	45	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza A - B	
446.	Ostrowąs	44-44	239	46	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
447.	Przybranówek	44-44	079	15	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
448.	Przybranowo	44-44	018	05	osada, osada	lateński okres późny, średniowiecze wczesne	przeworska faza B
449.	Ostrowąs	44-44	232	39	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne?	
450.	Ostrowąs	44-44	213	21	obozowisko, osadniczy punkt	neolit schyłkowy, brązu epoka	łużycka
451.	Ostrowąs	44-44	204	12	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne	
452.	Ostrowąs	44-44	205	15	kopiec		
453.	Ostrowąs	44-44	206	14	osadnictwa ślad	neolit schyłkowy	
454.	Ostrowąs	44-44	207	15	osadnictwa ślad	brązu epoka?	łużycka?
455.	Ostrowąs	44-44	208	16	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
456.	Ostrowąs	44-44	209	17	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
457.	Ostrowąs	44-44	210	18	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy, brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska?

458.	Ostrowąs	44-44	224	31	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, obozowisko, osadniczy punkt, osadniczy punkt	neolit, neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka, rzymski okres	ceramiki wstęgowej, lendzielska, łużycka, przeworska
459.	Ostrowąs	44-44	212	20	obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy, brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska?
460.	Ostrowąs	44-44	223	30	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	amfor kulistych?, łużycka
461.	Ostrowąs	44-44	214	22	osadniczy punkt	brązu epoka	łużycka
462.	Ostrowąs	44-44	215	01	cmentarzysko	rzymski okres	przeworska faza B - C
463.	Ostrowąs	44-44	216	23	osadniczy punkt, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
464.	Ostrowąs	44-44	217	24	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
465.	Ostrowąs	44-44	218	25	obozowisko, osadniczy punkt, osada	neolit schyłkowy, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
466.	Ostrowąs	44-44	219	26	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy, brązu epoka	łużycka
467.	Ostrowąs	44-44	220	27	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadniczy punkt	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
468.	Ostrowąs	44-44	203	11	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
469.	Ostrowąs	44-44	211	19	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, rzymski okres	pucharów lejkowatych, przeworska
470.	Początkowo	44-44	031	01	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka?, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka?, przeworska
471.	Przybranowo	44-44	020	07	osadniczy punkt, osada, osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza E	łużycka, przeworska faza D - E
472.	Przybranowo	44-44	023	10/11	osadnictwa ślad, obozowisko, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza D - E	ceramiki wstęgowej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych faza II-IIIa, ceramiki sznurowej, łużycka
473.	Przybranowo	44-44	024	12	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B?, średniowiecze wczesne faza E - F?	przeworska
474.	Przybranowo	44-44	025	13	osadnictwa ślad	neolit schyłkowy	
475.	Przybranowo	44-44	026	14	osadniczy punkt, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka

476.	Przybranowo	44-44	027	15	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadniczy punkt, osada	brązu epoka?, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza B - C?, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka?, przeworska
477.	Przybranowo	44-44	028	16	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit schyłkowy, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych
478.	Przybranowo	44-44	021	08	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
479.	Przybranowo	44-44	030	18	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne	pucharów lejkowatych
480.	Przybranowo	44-44	019	06	osadniczy punkt, osada, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D	łużycka, przeworska
481.	Początkowo	44-44	032	02	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza D - E	amfor kulistych?
482.	Początkowo	44-44	033	03	osadnictwa ślad, osada?, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska
483.	Początkowo	44-44	034	04	osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza B - C, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska faza B
484.	Początkowo	44-44	035	05	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadniczy punkt, osadnictwa ślad, osada, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza A - B, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska faza B - C
485.	Początkowo	44-44	036	06	osadniczy punkt, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	łużycka
486.	Początkowo	44-44	037	07	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadniczy punkt	neolit, brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
487.	Początkowo	44-44	038	08	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D - E	amfor kulistych faza III, ceramiki sznurowej, łużycka
488.	Przybranowo	44-44	029	17	osadnictwa ślad, osada	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E - F	łużycka
489.	Podgaj	44-44	010	34	grobowiec, grobowiec	neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych faza III, amfor kulistych

490.	Podgaj	44-44	001	12	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, cmentarzysko?	neolit, neolit, brązu epoka, lateński okres późny	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
491.	Podgaj	44-44	002	15	osadniczy punkt, osadniczy punkt	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
492.	Podgaj	44-44	003	16	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych faza A - B
493.	Podgaj	44-44	004	16a	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, średniowiecze wczesne faza A - B?, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych
494.	Podgaj	44-44	005	17	obozowisko, obozowisko	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II
495.	Podgaj	44-44	006	19	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II
496.	Podgaj	44-44	007	31	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
497.	Przybranowo	44-44	022	09	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, amfor kulistych
498.	Podgaj	44-44	009	33	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
499.	Poczałkowo	44-44	041	11	osadnictwa ślad, osadniczy punkt	neolit, brązu epoka	ceramiki sznurowej, łużycka
500.	Podgaj	44-44	011	37	obozowisko	neolit schyłkowy?	
501.	Podgaj	44-44	012	29	obozowisko, cmentarzysko?	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
502.	Podgaj	44-44	013	30	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza A - B	ceramiki sznurowej faza II, trzcinińska
503.	Przybranowo	44-44	014	14	osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	pucharów lejkowatych, łużycka, przeworska
504.	Przybranowo	44-44	015	02	osadniczy punkt, osadniczy punkt, osada, osada	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska
505.	Przybranowo	44-44	016	03	osada, osadnictwa ślad	neolit, średniowiecze wczesne faza D - E	ceramiki wstęgowej rytej
506.	Przybranowo	44-44	017	04	osadniczy punkt, osadniczy punkt	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska faza C - D
507.	Podgaj	44-44	008	32	obozowisko, obozowisko, obozowisko	neolit, neolit, neolit	ceramiki wstęgowej rytej faza schyłkowa, pucharów lejkowatych faza III, amfor kulistych

508.	Przybranówek	44-44	070	42	osadnictwa ślad	neolit schyłkowy	
509.	Przybranówek	44-44	061	03	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II
510.	Przybranówek	44-44	062	43	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych faza II
511.	Przybranówek	44-44	063	44	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych?
512.	Przybranówek	44-44	064	04	obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit, neolit, brązu epoka	ceramiki wstęgowej rytej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, ceramiki sznurowej faza II, łużycka
513.	Przybranówek	44-44	065	05	obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, trzcinięcka
514.	Przybranówek	44-44	066	53	osadniczy punkt	rzymski okres	przeworska
515.	Przybranówek	44-44	067	54	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
516.	Początkowo	44-44	039	09	obozowisko, osadniczy punkt	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
517.	Przybranówek	44-44	069	07	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne	łużycka, przeworska
518.	Początkowo	44-44	058	45	osadnictwa ślad	brązu epoka	łużycka
519.	Przybranówek	44-44	071	41	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, łużycka
520.	Przybranówek	44-44	072	08	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osada	neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	pucharów lejkowatych, trzcinięcka, przeworska
521.	Przybranówek	44-44	073	09	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, rzymski okres	łużycka, przeworska
522.	Przybranówek	44-44	074	10	obozowisko, osadnictwa ślad, osadniczy punkt, osadniczy punkt, osada	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	amfor kulistych, ceramiki sznurowej, łużycka, przeworska
523.	Przybranówek	44-44	075	11	osadniczy punkt, osada	rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E	przeworska
524.	Przybranówek	44-44	076	12	osadniczy punkt	rzymski okres	przeworska
525.	Przybranówek	44-44	077	13	osadnictwa ślad, osada	średniowiecze wczesne faza E - F, średniowiecze późne	
526.	Przybranówek	44-44	068	06	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza D - E	
527.	Początkowo	44-44	050	34	obozowisko	neolit schyłkowy	
528.	Przybranówek	44-44	078	14	osadniczy punkt, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne faza D- E?, średniowiecze późne	łużycka
529.	Początkowo	44-44	042	12	osadniczy punkt	brązu epoka	łużycka

530.	Początkowo	44-44	043	13	osadnictwa ślad, obozowisko, osadniczy punkt, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, rzymski okres	amfor kulistych, ceramiki sznurowej faza II, łużycka, przeworska
531.	Początkowo	44-44	044	31	osadnictwa ślad, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit schyłkowy	pucharów lejkowatych, amfor kulistych
532.	Początkowo	44-44	045	30	obozowisko, obozowisko, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka	ceramiki wstęgowej rytej, pucharów lejkowatych faza II, amfor kulistych, łużycka
533.	Początkowo	44-44	046	15	osadnictwa ślad, obozowisko, osadniczy punkt	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, nadniemeńska, łużycka
534.	Początkowo	44-44	047	16	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka, średniowiecze wczesne faza E	pucharów lejkowatych, amfor kulistych?, łużycka
535.	Początkowo	44-44	060	47	obozowisko	neolit schyłkowy	
536.	Początkowo	44-44	049	35	obozowisko	neolit	pucharów lejkowatych
537.	Początkowo	44-44	059	46	osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	brązu epoka, średniowiecze wczesne	łużycka?
538.	Początkowo	44-44	051	33	cmentarzysko, cmentarzysko	lateński okres późny, średniowiecze wczesne XI-XII w.	przeworska faza C1
539.	Początkowo	44-44	052	29	osadniczy punkt, osadniczy punkt, osada, osada	brązu epoka okres V - halsztacki okres, rzymski okres, średniowiecze wczesne faza D - E, średniowiecze późne XIV-XV w.	łużycka, przeworska
540.	Początkowo	44-44	053	40	osadnictwa ślad, osada, obozowisko	neolit, neolit, neolit schyłkowy	lendzielska, pucharów lejkowatych
541.	Początkowo	44-44	054	41	osada, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad, osadnictwa ślad	neolit, neolit schyłkowy, brązu epoka?, średniowiecze wczesne faza E - F	pucharów lejkowatych, łużycka
542.	Początkowo	44-44	055	42	osadnictwa ślad	neolit	pucharów lejkowatych
543.	Początkowo	44-44	056	43	osadnictwa ślad, osadniczy punkt	neolit, brązu epoka	ceramiki wstęgowej, łużycka
544.	Początkowo	44-44	057	44	osadniczy punkt	brązu epoka	łużycka
545.	Początkowo	44-44	040	10	obozowisko, obozowisko, osadniczy punkt	neolit, neolit, halsztacki okres	pucharów lejkowatych, nadniemeńska, łużycka
546.	Początkowo	44-44	048	17	osadnictwa ślad, obozowisko, osadnictwa ślad	neolit, neolit, brązu epoka	pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej faza II, łużycka
547.	Plebanka	44-44	190	12	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze faza D-E	łużycka

548.	Plebanka	44-44	191	13	śląd osadnictwa punkt osadniczy osaa osada	neolit wczesne średniowiecze Faza D-E	k. łużycka k. przeworska
549.	Plebanka	44-44	192	14	śląd osadnictwa	średniowiecze	
550.	Plebanka	44-44	193	15	śląd osadnictwa		łużycka
551.	Plebanka	44-44	188	10	osada p. osadniczy śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze Faza A-B wczesne średniowiecze Faza E-F	łużycka przeworska
552.	Plebanka	44-44	189	11	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze Faza A-B	k. Przeworska
553.	Przybranowo	44-44	28	16	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze Faza E-F	pucharów lejkowatych
554.	Przybranowo	44-44	29	17	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze Faza E-F	k. łużycka
555.	Przybranówek	44-44	71	41	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		pucharów lejkowatych łużycka
556.	Przybranówek	44-44	76	12	p osadniczy		k. przeworska
557.	Przybranówek	44-44	77	13	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze Faza E-F	staropolska

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

mgr Waldemar Bartczak

